

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Vybrané faktory životního stylu dítěte na počátku
školní docházky (5. a 7. rok života) - význam rodiny**
bakalářská práce

Autor práce: Petra Heczková
Studijní program: Rehabilitace
Studijní obor: Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé
a seniory (RPBK)

Vedoucí práce: doc. MUDr. Lubomír Kukla, CSc.

Datum odevzdání práce: 3. 5. 2013

Abstrakt

Životní styl je jedním z nejvýznamnějších faktorů z hlediska vlivu na zdraví populace. Dodržováním zásad zdravého životního stylu u dítěte investujeme do důležitých vzorů v jeho budoucím životě. S tím souvisí budoucnost zdravotního stavu naší populace.

Předmětem bakalářské práce „*Vybrané faktory životního stylu dítěte na počátku školní docházky (5. a 7. rok života) - význam rodiny*“ je charakterizovat vliv rodičů na dodržování některých zásad zdravého životního stylu a současně prezentovat způsoby trávení volného času rodičů a jejich dětí v předškolním a raně školním věku v kontextu zdravého životního stylu.

Podnětem pro výběr tématu následující práce byl zájem zjistit, jak ovlivňují určité faktory životní styl dítěte a jestli si tento vliv rodiče uvědomují.

Pro svou práci jsem zvolila metodiku kvantitativního výzkumu formou dotazníku. Byl zvolen základní soubor dětí ve věku 5 a 7 let života a jejich rodiče. Pohlaví dítěte nebylo rozlišeno. Velikost výzkumného vzorku odpovídá charakteru longitudinální studie, nicméně zůstala naprosto dostačující pro statistické zpracování a testování hypotéz. Přesný počet probandů je pro pátý rok věku 3034 a pro sedmý rok věku 2781.

Cílem práce bylo na podkladě sekundárních dat ze studie ELSPAC charakterizovat vliv rodičů na dodržování některých zásad zdravého životního stylu a současně prezentovat způsoby trávení volného času rodičů a jejich dětí v předškolním a raně školním věku v kontextu zdravého životního stylu. Pátý a sedmý rok života charakterizuje věkovou hranici vstupu dítěte do základní školy.

Ve vztahu ke stanoveným cílům jsem určila tři hypotézy, ve kterých předpokládám, že:

1. vzdělání rodičů má vliv na volbu zájmů a trávení volného času dítěte na počátku školní docházky.
2. životní styl dětí kopíruje životní styl rodičů.
3. čas rodičů trávený s dítětem se s věkem dítěte snižuje.

První hypotézy byla částečně potvrzena a výzkum prokázal, že vzdělání matek má vliv na některé sledované volnočasové aktivity pětiletého dítěte.

Druhá hypotéza byla zcela potvrzena. Výzkum prokázal důležitý vliv matky na životní styl předškolního i raně školního dítěte. Aktivita otců s dětmi je omezená na některé činnosti, u kterých se nadá potvrdit vliv na jejich životní styl.

Třetí hypotéza byla také jednoznačně potvrzena. U obou rodičů bylo potvrzeno snížení aktivit s dítětem ve srovnání v pěti a sedmi letech života.

Přínosem této práce bylo naznačit problematiku vlivu rodiny na životní styl dítěte na počátku školní docházky a možného využití v oblasti preventivního lékařství vzhledem k vzrůstajícímu počtu dětí s nadváhou či obezitou a klesající výkonností. Zdůraznění prevence u základních prvků zdravého životního stylu. Jejich realizace v běžném životě rodin se zaměřením na rodiče, kteří by měli být informováni o tom, jak výrazně mohou ovlivnit zdraví a budoucí život svých dětí vlastním chováním a životním stylem.

Klíčová slova: rodina, volný čas, zdraví, životní styl.

Abstract

Lifestyle is one of the most important factors with respect to population health. By keeping to the principles of healthy lifestyle in children we are investing in important patterns in their future lives. Future population health status is closely related to these “investments”.

The objective of presented bachelor work “*Selected lifestyle factors of a child at the beginning of school attendance (the 5th and 7th years of life) – the importance of family*” is to characterize parental influence in keeping to selected healthy lifestyle principles and, at the same time, to show ways how parents spend free time with their pre-school and early school-aged children in the context of healthy lifestyle.

The impulse for selecting the topic of the presented work was the interest in finding how specific factors influence the child’s lifestyle and in finding out whether the parents realize this influence.

As a principal method for my work I selected quantitative questionnaire survey approach. A study sample consisting of children at the age of 5 and 7 years and their parents was selected. The sex of children was not considered. The study sample size corresponds with the longitudinal character of the study and is completely satisfactory as far as statistical analysis and hypotheses testing is concerned. The exact number of participants at the age of 5 is 3034 and at the age of 7 is 2781.

The goal of the study was to characterize - using secondary data from the ELSPAC study - the parental influence in keeping to selected healthy lifestyle principles and, at

the same time, to present ways how parents spend free time with their pre-school and early school-aged children in the context of healthy lifestyle. The 5th and 7th years of life characterize the beginning of school attendance.

I established three hypotheses (related to the determined goals) in which I presume the following:

1. parental education influences the choice of interests and ways how a child spends his/her free time at the beginning of school attendance.
2. children's lifestyle copies lifestyle of parents.
3. the amount of time which the parents spend with their child decreases with the child's age.

The first hypothesis was partially confirmed and the survey demonstrated that the mothers' education does have an effect on some of the monitored free time activities of a five-year-old child.

The second hypothesis was confirmed completely. The survey demonstrated an important effect of the mother on the pre- and early-school aged child's lifestyle. The father-child activities are limited to those in which a definite effect on the child's lifestyle cannot be confirmed.

The third hypothesis was also completely confirmed. It was confirmed that the amount of parent-child activities diminishes when compared in five- and seven-year-old children.

The benefit of this work is that it gives an indication of the family's influence on the lifestyle of a child at the beginning of school attendance and its possible use in the area of preventive medicine, with respect to increasing numbers of overweight children

with diminished physical performance. Accentuating prevention in basic elements of healthy lifestyle is crucial, especially as it should carry over to everyday family life, targeting primarily parents. The parents should be informed about the magnitude of the impact their own behavior and lifestyle can have on their children's future health status and life in general.

Key words: family, free time, health, lifestyle.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 3. 5. 2013

.....

Petra Heczková

Poděkování

Děkuji panu doc. MUDr. Lubomírovi Kuklovi, CSc. za velmi užitečné rady, pochopení, vstřícné jednání v rámci konzultací k mojí bakalářské práci a poskytnutí dat ze studie ELSPAC. Mé poděkování patří též doc. MUDr. Jozefu Hozovi, CSc. a Ing. Martinovi Kusendovi za korekturu práce a podporu při jejím zpracování.

.....
Petra Heczková

Obsah

1	Úvod	11
2	Teoretická část.....	12
2.1	Vymezení období předškolního věku	12
2.2	Vývoj dítěte předškolního věku.....	12
2.2.1	Vývoj základních schopností a dovedností	12
2.2.2	Kognitivní vývoj.....	13
2.2.3	Psychosociální vývoj	14
2.3	Vymezení období raně školního věku	14
2.4	Vývoj dítěte raně školního věku	15
2.5	Socializace dítěte předškolního a raně školního věku	16
2.5.1	Emoční vývoj a socializace	16
2.5.2	Sociální inteligence	18
2.6	Rodina.....	18
2.6.1	Funkce a význam rodiny	19
2.6.2	Jak vypadá současná rodina.....	20
2.6.3	Kvalita rodinných vztahů	21
2.6.4	Trendy v současných rodinách	22
2.7	Zdraví a životní styl	23
2.7.1	Vymezení pojmů zdraví	24
2.7.2	Struktura životního stylu	26
2.7.3	Zdravý životní styl.....	26
2.7.4	Zásady zdravého životního stylu	27
2.8	Přehled faktorů působících na utváření životního stylu dítěte.....	28
2.8.1	Role rodiny	29
2.8.2	Dítě a jeho volný čas v předškolním a raně školním věku.....	31
2.8.2.1	Význam her u dítěte v předškolním a raně školním věku	32
2.8.3	Komunikace s dětmi	32
3	Praktická část.....	34

3.1	ELSPAC.....	34
3.2	Cíl práce a hypotézy	35
3.2.1	Cíl práce.....	35
3.2.2	Hypotézy.....	35
3.3	Metodika	36
3.3.1	Použité metody sběru dat.....	36
3.3.2	Charakteristika souboru	37
3.3.3	Použité metodiky	37
3.4	Výsledky výzkumu	38
3.4.1	Vyhodnocení otázek z dotazníku.....	38
3.4.2	Zhodnocení hypotéz	43
3.5	Diskuze	43
4	Závěr a doporučení.....	47
4.1	Možné využití výsledků práce v praxi.....	48
5	Seznam informačních zdrojů.....	49
6	Přílohy	54
	Příloha č. 1 - Dotazník k bakalářské práci	
	Příloha č. 2 - Podíl věkových skupin rodiček	
	Příloha č. 3 – Pohyb obyvatelstva v ČR (absolutní údaje) s porovnáním v letech 2012 a 2013	
	Příloha č. 4 – Tabulky k Hypotéze č. 1	
	Příloha č. 5 - Specifikace výsledků Hypotézy č. 1	

1 Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat aktuálním tématem zdravého životního stylu v obecném pojetí i se zaměřením na děti v předškolním a raně školním věku. Je velmi důležité věnovat se těm nejmenším, kteří si začínají vštěpovat postoje a návyky, které nadále budou využívat ve svém životě a předávat je dalším generacím. Nejen podle mého názoru je zdravý start obrovským předpokladem příznivého životního stylu a zdraví každého jednotlivce.

Bakalářská práce bude rozdělena na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části se budu věnovat popisu a vymezení pojmů, kterými se budu dále zabývat v části praktické. Díky velkému množství dostupné literatury, budu mít možnost vyjádřit názory z více pohledů. Čtenář si tak udělá představu o dané problematice a lépe porozumí praktické části. Věnovat se budu vymezení předškolního a raně školního věku dítěte a poskytnu pohled na význam rodiny pro vývoj jedince. V neposlední řadě se budu věnovat životnímu stylu ve vztahu ke zdraví v širším pojetí a vybraným faktorům, který životní styl ovlivňují. Tyto vybrané faktory volím podle mého přesvědčení o důležitosti a průkaznosti vlivu na životní styl dítěte.

Praktická část bude malou výzkumnou sondou, která ukazuje rozdíl vnímání dítěte v předškolním a raně školním věku. Cílem bude zpracovat informace ze studie ELSPAC, ze kterých bude možno charakterizovat vliv rodičů na dodržování některých zásad zdravého životního stylu a současně prezentovat způsoby trávení volného času rodičů a jejich dětí v předškolním a raně školním věku v kontextu zdravého životního stylu. K získání výsledků stanovených hypotéz využiji kvantitativní metodu dotazníkového šetření ze studie ELSPAC, kterou následně rozpracuji do přehledné formy a výsledky okomentuji v diskusi.

2 Teoretická část

2.1 Vymezení období předškolního věku

Každý odborník má své pojetí vývojového stádia předškolního věku. Freud pojmenoval toto stádium jako falické a psychoanalytik Erikson podle Langmeiera a Langmeierové (2005) ho definoval jako 3. věk. (iniciativa versus pocit viny). V tomto období využívá dítě nabyté mentální síly k soupeření s vrstevníky a ke konfliktům s rodiči. Může to vést k pocitu viny nad zamýšlenými cíli nebo činy. Čačka (2000) označuje posledním stádiem raného dětství období mezi 3. a 6. rokem, které končí vstupem dítěte do školy. Ze vzdorného roztomilého batolete vyroste „*lidská bytost*“, která již spolupracuje, naslouchá a komunikuje. Zpomalení somatického růstu a zvýšení pohybové aktivity pojmenoval Čačka jako „*období vytahování*“. Baculatému batoleti vyrostou horní a dolní končetiny, které zvýrazní disproporce mezi růstem končetin, trupu a hlavy.

Předškolní věk je v širším slova smyslu považován podle Přinosilové (2007) již od tří let dítěte do zahájení povinné školní docházky, která může být odsunuta až do věku osmi let.

2.2 Vývoj dítěte předškolního věku

2.2.1 Vývoj základních schopností a dovedností

Dítě v předškolním věku představuje ve vývoji velký pokrok s porovnáním s předchozím batolecím obdobím. Zdokonaluje se v pohybové koordinaci, zvětšuje hbitost a eleganci pohybů. Zlepšení se projevuje i v soustředění, kdy zájem dítěte o naslouchání příběhu narůstá. Při komunikaci se projevuje rozšířená slovní zásoba a zpřesnění výslovnosti. V tomto období se dítěti rozváže jazyk a většinou jsou sami sobě jediným posluchačem. Rozvoj řeči jim napomáhá poznat více sebe a okolní svět.

V pěti letech dítě dokáže definovat známé věci. Tento pokrok spočívá v tom, že účinně užívá řeč k regulaci svého chování. (Čáp, Mareš, 2001)

V pěti letech k tomu všemu narůstá soběstačnost, při které potřebuje menší pomoc. Učí se zavázat si tkaničky u bot, samo se svlékne i oblékne, umyje si ruce a pod dohledem se také samo vykoupe. Při hře si zdokonaluje svoji zručnost. Hraje si s pískem, kostkami, plastelínou a při malování začíná více chápat svět kolem sebe. Od tří let umí napodobit směr čáry. Předloha mu pomůže při kresbě vertikálních, horizontálních i kruhových čar. Čtyřleté dítě zvládne namalovat křížek, pětileté dítě je schopné napodobit čtverec a v šesti letech trojúhelník. Během těchto let vzrůstá schopnost vyjádřit kresbou své představy. Již v pěti letech kresba více odpovídá stanovené představě s více detaily. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Přechod do dalšího vývojového období ohlašují dvě tendence. Děti touží poznávat nové vztahy k dějům mimo důvěrně známé prostředí rodiny. Jejich chápání časové perspektivy se pozvolna rozšiřuje. Dokážou pochopit, když jim rodič řekne, že musí počkat do večera. Druhá tendence se projevuje velkou snahou napomáhat v drobných a krátkodobých domácích pracích a vykonáváním drobných uložených úkolů. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

2.2.2 Kognitivní vývoj

Kognitivní vývoj probíhá již od raného dětství pomocí koordinace úchopu s procesem vnímání, představ a hlasité řeči. Díky neustále činnosti a pohybu se motorika stále více zdokonaluje. Postupně se vytváří myšlenkové pochody doprovázené vnitřní řečí. V závislosti na zrakovém vnímání je dítě schopné vyvozovat závěry. Slovo vyjadřuje jen elementární vnímatelnou vlastnost objektu. (Čáp, Mareš, 2001)

Dítě ve čtyřech letech je ve svých úsudcích vázáno na názor a na základě vystižení podstatných podobností uvažuje v celostních pojmech. Tímto se vývoj inteligence

dostává na vyšší úroveň názorového myšlení. Pětileté dítě vidí dvě stejné skleničky naplněné stejným množstvím kuliček. Když před ním přesypeme kuličky do tvarově odlišné skleničky, domnívá se, že množství se změnilo, jelikož se změnila výška kuliček v nové skleničce. Tímto tedy usuzuje, že změna tvaru nezbytně vede ke změně množství. Jeho všímavost se v jednom okamžiku zaměří jen na jeden rozměr. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

2.2.3 Psychosociální vývoj

Dítě v předškolním věku se může bát svých představ a snů, jelikož nedokáže oddělit skutečnost od fantazie. Svět kolem sebe vnímá ve vztahu k vlastním přáním a potřebám. Často se stává, že dítě trpí neoprávněným pocitem viny. Může si vytvořit spojení mezi nemocí blízké osoby a jeho přáním, aby onemocněl. Zde mají svou roli rodiče, kdy mu musí vysvětlit, že realita je jiná. Neživým předmětům přisuzuje lidské pocity a myslí si, že člověk může ovládat přírodní děje. Postupem dozrávání kolem pátého roku života dítěte vrcholí nereálné myšlení. Jeho fantazie vrcholí v neuvěřitelné vize a tím dozrává citové dospívání a vývoj sexuální identity. Dalším prvkem ve vývoji dítěte je hra, která odráží latentní dětské problémy, jako je agrese, úzkost (Hrodek, Vavřínek, 2002)

2.3 Vymezení období raně školního věku

Předškolní věk lze podle různých autorů definovat různě. Období mladšího školního věku lze vymežit jako období nástupu dítěte do školy. V ČR je povinná školní docházka vymezena dovršením šesti let věku dítěte. Marie Vágnerová (2005) rozčlenila tuto životní etapu na mladší školní (6 – 11 let) a starší školní věk (11 – 15 let). Podle Freuda je to období latence a psychoanalytik Erikson podle Langmeiera a Langmeierové (2005) ho definoval jako 4. věk (pocit vlastní snaživosti, smyslu počínání versus pocit méněcennosti). Školák se učí nejvíce od starších dětí, jak získat

potěšení z práce díky vytrvalé pili a pozornosti. Stále je trápí pocit méněcennosti a nedostatečnosti. Jeho snaživost jim dopřává pracovat po boku ostatních a tím sociálně vyzrávají.

2.4 Vývoj dítěte raně školního věku

Vstup do školy znamená pro dítě velkou zátěž. Kladou se na něj nároky na vzdělání a na pracovní výkonnost. O něco snazší situaci má dítě, které navštěvovalo mateřskou školu. Od všech dětí se očekává přiměřené soustředění na výuku, během které musí sedět v lavici a dodržovat pravidla školní kázně. Podle mnoha výzkumů je známo, že šestileté dítě udrží pozornost v prvních 20 minutách. Celá školní hodina je pro ně dlouhá a klade velké nároky na aktivní pozornost se sníženou pohyblivostí, na kterou doteď byly zvyklí. První výuka klade požadavky na rozumovou vyspělost, pracovní motivaci a dostatečnou koncentraci. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Vstupem do školy dítě získává novou sociální roli školáka, která mu umožňuje další rozvoj v jeho schopnostech a dovednostech. Každé dítě „zraje“ individuálně s různou odolností vůči zátěži. Na základě vyšší koncentrace pozornosti je snazší přizpůsobení dítěte školnímu režimu. (Přinosilová, 2007)

Jedním z negativních důsledků přijetí nezralého dítěte je nepřizpůsobivost na velké nároky. To má vliv na postižení jeho tělesného a duševního vývoje. Strádá osobnostní rozvoj, jako je snížené sebehodnocení, špatné podřízení kolektivu, nesoustředěnost ve výuce a stálé vyrušování při hodině. Nepříznivá tíseň se ukáže v nezájmu o učení, který může vystřídat lhostejnost nebo odpor. Dítě nechápe probranou látku a začíná zaostávat ve výuce. Tíživá situace se projevuje podrážděností, únavou a neklidem. (Kotulán et al., 2002)

Další projevy špatného přizpůsobení dítěte školní docházce se projevuje v rodinném zázemí. Dítě trpí psychosomatickými problémy, jako jsou bolesti hlavy, břicha nebo pálení očí. Odmítá ráno vstávat do školy, vrací se unavené a bez nálady a při pomyslení na domácí přípravu začínají další boje s rodiči. Domácí příprava prvňáčků by neměla trvat déle jak půl hodiny ve výjimečných situacích hodinu. Jestli nechceme u dítěte vytvořit negativní přístup k učení, měli bychom korigovat kladený tlak. Projevy nepřizpůsobivosti dítěte mohou trvat prvních pár týdnů až po celý školní rok. Pokud se tento stav nepodchytí v raném stádiu, může vést k opakování prvního či druhého školního ročníku. Změna kolektivu a určitá stigmatizace žáka vede k dalšímu snížení sebehodnocení a vývojovým problémům. Individuální přístup a spolupráce pedagoga s rodiči může snížit adaptační potíže a překonat tuto tíživou situaci. (Langmeier, Krejčřová, 2006)

2.5 Socializace dítěte předškolního a raně školního věku

2.5.1 Emoční vývoj a socializace

V předškolním věku rodina zajišťuje primární socializaci dítěte, které uvádí do společenství lidí. Socializační proces obsahuje tři vývojové aspekty. První aspekt je nazýván „*sociální reaktivita*“, kdy si dítě ozřejmuje emoční vztahy k lidem v bližším a vzdálenějším okolí. Uvědomuje si, že někteří lidé mu jsou sympatičtí, někteří nikoliv apod. Vývoj norem, kde pomocí příkazů a zákazů dospělými je dítě usměřováno do mezí určených společností, se nazývá „*sociální kontrola*“. Společnost udává hranice, ve kterých se dítě může pohybovat. A samotný jedinec pomocí cílů dosahuje svého úsilí. Pomocí „*sociálních rolí*“ si dítě osvojuje takové vzorce chování a postoje, které jsou od něho očekávány ostatními členy společnosti. Jde o celek navzájem souvisejících činností určených postavením ve společnosti, které mají svoji smysluplnost. Vzhledem k věku je od předškolního dítěte vyžadováno plnění různých rolí doma a v kolektivu druhých dětí. Ve škole má dítě roli předepsanou a v neformálních skupinách je chování formováno podle opakovaných reakcí druhých lidí. Pomocí rozmanitých interakcí

s druhými lidmi probíhá začleňování jedince po celý život. V předškolním období je na dítě kladen velký nátlak při osvojování sociálních kontrol a sociálních rolí. Proto ho můžeme chápat jako kritické. Chování dítěte je přizpůsobováno společnosti a dospělým. Od třetího roku života po celou dobu předškolního období je v dnešní společnosti socializace pozvolná, podporovaná pochvalou a odměnami. Bohužel v jiných zemích tomu je jinak. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Vývoj vnitřních sociálních kontrol neboli svědomí je ovlivněno vztahem dítěte k rodičům. Pevné svědomí vzniká, když matka má k dítěti vřelý vztah a otec ho akceptuje. Mezi socializační techniky patří tělesné a kázeňské tresty, které svědomí inhibují nebo podporují. Základem však je láskyplný vztah dítěte k matce. Rozvoj vlastního sebepojetí úzce souvisí s emočním vývojem. Od druhého roku děti znají své pohlaví. Nepřesný popis vlastních fyzických objektivních rysů dítě dokáže popsat v předškolním věku. Vývoj pokračuje ve školním období, který je zaměřen více na psychologické vlastnosti, schopnosti a emoce. V rozvoji sebehodnocení dítě potřebuje jistotu ve vztazích s rodiči a je závislé na sociální situaci. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Jedním z nejvýznamnějších prostředků socializace jsou reakce rodičů na pocity dítěte. Složitější emoce jsou ovlivněny sociálním tlakem, který reguluje chování, utlumuje okamžité emoční reakce a přehodnocuje situaci. V předškolním věku se rozvíjí u dítěte pocity hrdosti, studu i viny, kterými hodnotí sami sebe. V pěti letech si k sebehodnocení uvědomují i míru vlastního úsilí. Pomocí symbolické hry připisují své pocity zvířátkům či panenkám a tím rozlišují vnější příčiny emocí od vnitřního stavu. Dítě se učí schopnost vidět svět očima druhých a porozumět humoru. Subjektivní povaze emocí dítě rozumí mezi 3. a 5. rokem života. Předškolák se domnívá, že z chování lze jednoznačně určit vnitřní stav. Kolem 6 let si uvědomuje možnost maskovat vlastní pocity, a že výraz emocí může být zavádějící. (Sternberg, 2000)

2.5.2 Sociální inteligence

Výraz sociální inteligence jde obtížně definovat. Pod tímto pojmem si obecně představujeme schopnost integrovat se do sociálního světa a do společnosti jiných lidí. Ukáže nám to cestu, jak s ostatními komunikovat a prosazovat své potřeby. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Světoví odborníci se snaží o definici sociální inteligence po staletí. Nakonec nedojdou většinou k jednoznačnému výsledku. Moss a Hunt vyobrazují sociální inteligenci jako schopnost vycházet s ostatními. Britský psycholog Philip E. Vernon tuto definici rozšířil a pojmenoval ji jako dovednost člověka vycházet s ostatními lidmi, porozumět jejich náladám a znakům chování a schopnost být motivován ostatními členy skupiny. Bylo by však chybou myslet si, že počínaje těmito myšlenkami se sociální inteligence bere jako samostatný koncept. Například americký psycholog rumunského původu David Wechsler je přesvědčen, že sociální inteligence je pouze obecná inteligence uplatňovaná na sociální situace. V pátém vydání Wechslerovy monografie byla sociální inteligence dokonce vyřazena z pojmového rejstříku. (Sternberg, 2000)

2.6 Rodina

Rodina je základní a nejstarší společenská skupina. Je jedinečným a nezastupitelným prostředím pro vývoj dítěte, které postupně dozrává v dospělého jedince. Je nejdůležitější institucí, ve které dítě prožívá největší část svého dětství. Má vliv na člověka ve všech fázích života. Rodina tvoří společnou domácnost, kde každý plní svoji společensky určenou roli. Veškerá souhra funkcí rodiny dává význam ve vztahu k jedincům i celé společnosti. Fungující rodina uspokojuje potřeby a požadavky každého svého člena. Mezi hlavní funkce rodiny patří ochrana a péče, kterou každý potřebuje hlavně v okamžiku, kdy se nedokáže sám o sebe postarat. Hlavním úkolem rodiny je dávat všem členům pocit jistoty a bezpečí. (Švejcár et al., 2003)

Další pojetí významu rodiny podala například Národní zpráva o rodině (2004). Rodinu definuje následovně: *„Rodina v nejširším pojetí je chápána jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity. Rodina jako sociální celek spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby je v tomto pojetí ve své podstatě neměnnou sociální institucí, která jako taková existuje v každém kulturním prostředí a je v něm sociálně uznávána.“* (Národní zpráva o rodině, 2004)

2.6.1 Funkce a význam rodiny

Rodina představuje biosociální systém, který se neustále vyvíjí v koloritu celé společnosti.

Význam rodiny je pro vývoj dítěte nezastupitelný. Dítě se do rodiny rodí, od svých rodičů dostává genetickou výbavu, rodina má rozhodující vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, zvláště v nejranějším období jeho dětství, a to v oblasti tělesné, duševní i sociální. Především v rodině se od počátku života dítěte děje proces socializace.

Rodina určuje sociální status dítěte. Prostřednictvím rodiny si dítě uvědomuje své místo a svoji roli ve společnosti. (Kukla, 2007)

Ve vztahu k dítěti obecně rozeznáváme čtyři základní funkce rodiny:

- biologicko – sexuálně – reprodukční,
- ekonomicko – zabezpečovací,
- socializačně – výchovnou a vzdělávací a v neposlední řadě
- emocionální (Kukla, 2007)

2.6.2 Jak vypadá současná rodina

Současná rodina staví vazby mezi členy na citové rovině. To vede k nestabilitě a křehkosti rodiny. Vznikají nové pojmy jako práva a povinnosti rodičů nebo rodičovská zodpovědnost. Díky změně společenských poměrů jako je častá rozvodovost nebo děti narozené mimo manželství se mluví o krizi rodiny. (Švejcar et al., 2003)

Pro dokreslení situace v současných rodinách bych ráda věnovala pár slov demografické struktuře české populace v roce 2012 (viz Příloha č. 3). Česká populace nezadržitelně stárne! Tento verdikt charakterizuje věkovou strukturu obyvatelstva. Během posledních 90 let se měnil typ české populace. Postupně přecházel z populace, ve které převažovala dětská složka, na populaci, kde dochází k prodlužování střední délky života. Ta vzrostla u mužů o 0,3 roku na 75,0 let a u žen se zvýšila o 0,2 na 80,9 let. (Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, 2013)

Úroveň vzdělanosti je důležitým indikátorem při hodnocení vyspělosti, o který se opírám v jedné z hypotéz. Vzdělanost populace se příznivě zvyšuje, i díky rozšíření možností ve vzdělání. Čím dál více lidí využívá dálkové formy středoškolského i vysokoškolského studia. Velký rozdíl byl ve vzdělání podle pohlaví. V minulosti na to mělo vliv tradiční postavení ženy ve společnosti, kdy žena měla především pečovat o rodinu a domácnost. Postupem času se situace změnila na tolik, že ženy významně konkurují mužům v podílu vysokoškolsky vzdělaných. (Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, 2013)

Potratovost nepřetržitě klesá, a to díky rostoucí osvětě v oblasti moderní, především hormonální, antikoncepce a počtem jejich uživatelů. V roce 2012 bylo registrováno 37,7 tis. potratů, tj. o 1,1 tis. méně než v předchozím roce. (Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, 2013)

Markantní snížení za posledních dvacet let má kojenecká úmrtnost. Česká republika patří mezi země s nejnižší hodnotou kojenecké úmrtnosti na světě. V roce 2012 hodnota klesla na 2,6 promile (285 oproti 298 úmrtí). (Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, 2013)

Vývoj sňatečnosti a rozvodovosti není příliš příznivý. V roce 2012 stagnoval počet sňatků. Bylo uzavřeno 45,2 tisíce manželství a rozvedeno 26,4 tisíce manželství (což je o 1,7 tisíce méně než v roce 2011). Společně s poklesem sňatečnosti se začíná zvyšovat podíl dětí narozených mimo manželství i průměrný věk žen při prvním sňatku. Narůstá i průměrný věk matek (29,8 roku) při prvním porodu. Značný podílem k nízké sňatečnosti přispívají nesezdaná soužití (43,4%). Nesezdaná soužití bohužel nemohou plně nahradit funkci legitimního manželství, jelikož manželské svazky jsou bezesporu odolnější proti rozpadu, nabízí potomkům správný příklad pro budoucí život i následné sňatkové a reprodukční chování a v neposlední řadě je třeba zmínit, že ženy žijící v legitimním svazku mají více dětí než nevdané ženy. (Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, 2013)

Česká republika kromě velmi příznivé kojenecké úmrtnosti v žádném z uvedených ukazatelů v rámci Evropy výrazně nevybočuje z průměru. (Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, 2013)

Také přibývá mladých párů, které zůstávají cíleně bezdětné.

2.6.3 Kvalita rodinných vztahů

Na dítě a každého z nás působí vnější prostředí. Zásadní vliv má na nás od malička nejbližší rodina. Když dítě dospěje do fáze, kdy mu je rodina malá, začíná poznávat vnější prostředí. Poznává další vrstevníky, dospělé a nové autority. Ve směsici vzájemných vztahů se učí dítě orientovat, nové vztahy vytvářet a vědomě je prožívat. Při socializaci působí společnost celý život na člověka a ten si svým vlastním výběrem může do jisté míry ovlivnit druhy podnětů. Jedním z podnětů je společenský kontakt,

bez kterého se nemůžeme realizovat. Sociální vztahy jsou nedílnou součástí našich životů. Můžeme s ostatními lidmi sdílet radost a podělit se o trápení. Můžeme pomoc přijímat i nabídnout. Je na nás, jestli se budeme chovat sobecky, upřednostňovat vlastní zájmy a potřeby, nebo budeme dbát a pečovat o naše vztahy, budeme ochotni vzdát se části svého pohodlí, abychom pomohli druhému. (Sternberg, 2000)

Prvotní vztahy má dítě spojeny s autoritou, která vede k relativní poslušnosti, neboť je určována z vnějšku. Morální city se potom vyvíjejí ve směru vzájemného respektu. Vlivem sociální interakce si dítě začíná uvědomovat a rozlišovat rozdíly mezi vlastním stanoviskem a názorem druhého, což je důležitým předpokladem pro empatii, spolupráci, výměnu informací apod. (Piaget, Inhelderová, 1997)

Chtěla bych podotknout, že Piaget dokázal, že myšlení dítěte není jen nezralé myšlení dospělého, ale v mnohém se od něho liší. Učitelé i rodiče by při výchově a vzdělávání dětí měli mít stále na paměti, že pokud děti nerozumí otázkám, pokynům a vysvětlením, které jim dávají, bývá to často způsobeno neschopností dospělých předat jim tato sdělení takovou formou, která by odpovídala myšlenkové úrovni dětí. Pokud rodiče zvolí vhodnou formu sdělení, která je přiměřená dětskému uvažování, mohou tak předejít mnohým zbytečným konfliktům a nedorozuměním. (Piaget, Inhelderová, 1997)

2.6.4 Trendy v současných rodinách

V současných rodinách se vyskytuje několik zásadních trendů:

- přibývá výrazně mladých párů, které cíleně nechtějí mít děti.
- relativně se zvyšuje neplodnost u obou partnerů.
- z ekonomických, sociálních, studijních a dalších příčin se odkládá plánované rodičovství na pozdější dobu.
- Snížil se počet nechtěných dětí díky častějšímu užívání kvalitní antikoncepce.

- Četnost uzavření manželství poklesla a vzrostl podíl narozených dětí mimo tento svazek.
- Když už se rodičům narodí potomek, tráví s ním méně času. Dětem nevěnují dostatečný zájem a péči. (Velemínský, Tomšíková, Kukla et al., 2009)

I přes nepříznivý trend zůstává rodina nejvýznamnějším opěrným bodem a institucí pro socializaci člověka. Podle Singlyho (1999) máme stejné opěrné pilíře rodiny po staletí. Překládá nám základní principy rodinného života. Soudobá rodina vytváří prostor pro rozvoj individuality každého člena rodiny. I když chce mít rodina své soukromí a chrání si svoji nezávislost, využívá regulační a kontrolní zásahy státu v různých podobách. Každodenní pracovní povinnosti rozbíjí vzájemné vazby mezi členy a rodina se začíná hroutit. Autor kriticky přehodnocuje Durkheimovy názory o pravidlech, principech a představách stmelování rodiny. Singly navazuje na poznatky E. Durkheima a popisuje dva rysy charakterizující proměnu rodiny. Jedná se o takzvanou „privatizaci“, kde se kvalita rodiny charakterizuje podle mezilidských vztahů mezi členy. Dalším pojmem je „socializace“, jelikož do rodiny stále více zasahuje stát. (De Singly, 1999)

2.7 Zdraví a životní styl

Pod pojmem životní styl si každý odborník i laik představí něco jiného, a proto je zapotřebí si samotný pojem nejprve definovat. Tento termín může být charakterizován z pohledu jednotlivých vědních oborů nebo podle zaměření různých autorů. Z obecného hlediska můžeme životní styl pojmenovat jako souhrn životních forem, který jednotlivec aktivně prosazuje, neboli způsob života. Životní styl je utvářen různými faktory, které ho zkvalitňují. (Čeledová, Čevela, 2010)

V další části jsem si vybrala několik faktorů, kterým se dále budu i blíže věnovat.

2.7.1 Vymezení pojmů zdraví

Základním předpokladem pro správný harmonický vývoj jedince je zdraví dítěte. Na první pohled se zdá jako zřejmý a neproblematický pojem, ale ve skutečnosti je to stav proměnlivý, složitý a obtížně definovatelný. (Dunovský et al., 1999)

Nejnámější definici zdraví předkládá Světová zdravotnická organizace (WHO – World Health Organization) z roku 1946: „Zdraví jedince je stav úplné fyzické, psychické a sociální pohody, nikoliv pouze nepřítomnost nemoci nebo vady.“

Tato tolik citovaná definice však není definicí v pravém slova smyslu. Je to totiž jeden z odstavců Ústavy Světové zdravotnické organizace, která si tuto „definici“ dala za jeden z cílů, ke kterým by činnost měla směřovat. (toto je moje zkušenost)

Definic zdraví existuje celá řádka. Vybrala jsem z nich jednu, která se dle mého soudu nejvíce přibližuje realitě. Jejím autorem jeden z nejvýznamnějších odborníků sociálního lékařství u nás prof. Žáček. Ten říká: „Zdraví je relativně optimální stav tělesné, duševní a sociální pohody při zachování všech životních funkcí, společenských rolí a schopnosti organismu přizpůsobit se měnícím se podmínkám prostředí.“ (Holčík, Žáček, Koupilová, 1998)

Podle Křivohlavého (2001) definice WHO ukazuje na zdraví jako na kladnou žádoucí hodnotu. Dále naznačuje, že zdraví je víc než nepřítomnost nemoci a v neposlední řadě ukazuje, že zdraví je propojení fyzického i duševního zdraví a zdravých mezilidských vztahů.

Holčík (2009) reaguje na definici zdraví SZO, která zahrnuje hledisko „*pozitivního zdraví*“, chápáno jako stav pohody a „*negativního zdraví*“ jako nemoci a vad. Vystihuje tři základní aspekty zdraví:

- „*fyzické nebo tělesné zdraví*“ – stav fyzické pohody jako celku v souvislosti s fyziologickými funkcemi orgánů a celkové integrity člověka;
- „*psychické nebo duševní zdraví*“ – důraz na emocionální zdraví, rozumové schopnosti a subjektivní pocit chápání sebe sama;
- „*sociální zdraví*“ - schopnost se stýkat s lidmi, navazovat s nimi sociální vztahy a zvládat sociální role. (Holčík, 2009)

Rozdíl mezi vnímáním subjektivního a objektivního zdravotního stavu může vést k deprivaci či naopak k podceňování prvních symptomů nemoci. Hranice mezi zdravím a nemocí nejsou jednoznačné. Jsou to proměnlivé procesy, které mají ve škále zdravotního stavu organismu na jednom pólu stav úplného zdraví a na druhém těžké postižení až zánik organismu. Mezi těmito extrémny je spousta přechodných stavů. (Dunovský et al., 1999)

Upevňování zdraví jedince patří mezi základní preventivní, terapeutické, rehabilitační, výchovné, organizační a sociální zásahy. Chování člověka je předávané z generace na generaci. (Dunovský et al., 1999)

Naše zdraví je ovlivňováno velkým množstvím faktorů, které můžeme podle příčin rozdělit na vnitřní a vnější. Vnitřní faktory, neboli genetické, podmiňují rozdílný pohled na zdraví muže a ženy, rozvoj intelektových schopností a možností, citlivost k některým onemocněním, k poruchám, odolnost vůči nim apod. Mezi zevní faktory patří zdravotní péče, životní a sociální prostředí. Ovlivnitelnost faktorů působící na zdraví, můžeme rozdělit do několika skupin. Do první skupiny řadíme životní styl, způsob života a osobní chování. Druhá skupina obsahuje vliv socioekonomického a vnějšího prostředí. Další skupina se věnuje zdravotní péči a poslední skupina se zabývá faktory, které působí individuálně na každého z nás. (Čeledová, Čevela, 2010)

Podle mého názoru je zdraví nejvýznamnější hodnota života každého člověka. Pokud jsme zdraví a nic nás netrápí, neuvědomujeme si význam těchto slov. Jedno

latinské přísloví říká: „*Zdraví je dobro, o němž nevíme, dokud ho neztratíme.*“ Není to tedy cíl života, ale smysluplná podmínka života. Každý si rozhodujeme o svém zdraví. V širším pojetí je to výsledek mnoha vztahů, které člověk realizuje v rámci širšího lidského společenství.

Jedním z 21 cílů programu ZDRAVÍ 21 (2003) je „*Zdravější životní styl*“. Který si definuje, že do roku 2015 by si lidé v celé společnosti měli osvojit zdravější životní styl. Tento program definuje komplexní způsob, jak dosáhnout podstatného zlepšení zdraví lidí v evropských zemích.

2.7.2 Struktura životního stylu

Rozhodování člověka je ovlivněno mnoha aspekty. Abychom se správně rozhodli, potřebujeme být dostatečně znalí o tom, co naše zdraví podporuje a upevňuje či naopak, co ho poškozuje. Mezi aspekty životního stylu patří kvalita mezilidských vztahů, pocit bezpečí člověka apod. Díky ustáleným názorům, postojům i návykům se u dospělých obtížně dosahuje trvalejších výsledků, a proto se věnujeme upevňování zásad životního stylu u dětí. (Duffková, 2006)

Proto jsem se rozhodla prozkoumat oblast životního stylu u dětí v předškolním a raně školním věku. Na základních školách se v současnosti dostala do popředí podpora zdraví cestou výchovy dětí a mládeže.

2.7.3 Zdravý životní styl

Zdravý životní styl je stále moderní a diskutované téma. Naše zdraví je významně ovlivňováno vlastním životním stylem. Zahrnuje veškeré prvky, činnosti a vše kolem způsobu života.

Veškeré definice zdravého životního stylu mají jedno společné. Snaží se najít způsob života, který by udržoval zdraví a psychickou i fyzickou kondici. Díky odlišným potřebám každého člověka se nedá jednotně stanovit návod zdravého životního stylu. Odborníci posuzují zdravý životní styl podle psychického a fyzického zdravotního stavu, věku a pohlaví. (Petrásek, 2004)

Ivanová (2005) staví proti sobě určité pojmy a všímá si jejich odlišností a spojitostí. Rozdíl mezi životním způsobem a životním stylem není nikde vymezen a často jsou tyto pojmy užívány jako synonyma. Životní způsob nelze úplně odlišit od pojmu kvalita života, kterým jsou často životní způsob a životní styl doplňovány. Kvalita života v sociologickém pojetí určuje kvalitativní parametry lidského života, životního způsobu nebo životního stylu či životních podmínek. (Ivanová, 2005)

2.7.4 Zásady zdravého životního stylu

Petrásek (2004) shrnuje zásady životního stylu do několika bodů. Podotýká důležitost pestré a vyvážené stravy. Výživa by měla obsahovat všechny důležité živiny ve správném poměru. Uzpůsobení stravy je individuální podle potřeb, věku, životního prostředí a možností. Součástí životního stylu je pohyb.

Díky postupnému modernizování společnosti se intenzita pohybové aktivity v rodinách snížila. Lidé dávají přednost využívání různých prostředků, které nahrazují fyzickou aktivitu. Aktivní trávení volného času je nahrazeno hraním her na počítači nebo díváním se na televizi. Rodiče tento styl trávení volného času podporují z různých důvodů. Jedním z nich je, že dítě nevyžaduje jejich pozornost. Dalším důvodem může být jistota, že dítě je v pořádku v bezpečí domova. Dopad snížení pohybové aktivity může mít i na zdraví dítěte, jako např. obezita, srdeční choroby apod. Za zmínku stojí i myšlenka, že pokud rodiče nejsou zvyklí na pohyb, tak ani jejich děti se hýbat nebudou. (MARCUS, FORSYTH, 2010)

2.8 Přehled faktorů působících na utváření životního stylu dítěte

Faktory, které působí na utváření životního stylu, můžeme rozdělit na ovlivnitelné a neovlivnitelné. Je prokázán vznik některých nemocí na podkladě chování člověka. Příkladem může být spojitost mezi kouřením a rakovinou plic. Mezi ovlivnitelné negativní faktory životního stylu patří nesprávná výživa, nedostatek sportu, nadměrné užívání alkoholu a kouření. Jejich dlouhodobým působením se vystavujeme riziku vzniku onemocnění srdce a cév. Dospělí lidé se chovají a žijí podle toho, co si prožili v dětství. Význam podpory veřejného zdraví u mladé generace by se měl projevit již v prevenci. Součástí prevence je informovanost, ochrana vlastního zdraví a omezení působení rizik. K dalším významným faktorům patří rodina a škola. Optimální podmínky ovlivňují rozvoj sebepojetí a sebehodnocení. (Csemy, Krch, Provazníková et al., 2005)

Jako hlavní neovlivnitelný důvod jsou rozdílné životní podmínky. Patří sem omezený přístup k pitné vodě, k základní hygieně, znečištěné ovzduší spalováním pevných paliv, úroveň bydlení, zaměstnání, klimatické podmínky, ve kterých žijeme apod. Dalšími důležitými faktory životního prostředí je politická a ekonomická situace. Postavení ve společnosti hraje důležitou úlohu v životě jedince. Podmínky, ve kterých se každý z nás narodí, žije, vzdělává se a pracuje, ovlivňují náš život. Životní prostředí a podmínky života jsou zásadním faktorem životního stylu. (Kebza, 2005)

Z výše uvedených faktorů vyplývá velká rozmanitost činitelů ovlivňujících životní styl. Souhrnně je můžeme nazvat jako socioekonomický status. Podle Šplíchalové, Šlachtové a Fejtkové et al. (2007) se v socioekonomickém statusu uplatňují faktory individuální, faktory na úrovni oblasti a kvalita životního prostředí. Pod individuálními faktory popisuje bydlení a vzdělání. Do faktorů na úrovni oblasti řadí nezaměstnanost a infrastrukturu oblasti. (Šplíchalová, Šlachtová, Fejtková et al., 2007)

2.8.1 Role rodiny

Hartl a Hartlová (2000) formulují pojem role jako očekávaný způsob chování člověka v určité sociální situaci, pro kterou je definována konkrétní norma. Podle toho by si měl každý uvědomit, jak se má chovat v určitých situacích a co je očekáváno společností. Pokud jedinec není schopný nebo se nechce podle své role chovat, mohou vzniknout potíže. (Hartl, Hartlová, 2000)

Během života každý z nás má několik sociálních rolí. I v rámci rodiny každý člen plní určitou roli, s níž jsou spojena očekávání ostatních členů rodiny. Role se navzájem propojují a jsou na sobě do značné míry závislé. Když jeden z rodičů nevykonává úkoly spojené s jeho rodičovskou rolí, musí se někdo této role ujmout a vykonávat ji za něj. Nezáleží tedy, jestli roli tradičně připisovanou otci a její povinnosti vykonává otec a roli tradičně připisovanou matce vykonává matka. Je důležité, aby se ony úkoly v rodině plnily. (Hartl, Hartlová, 2000)

Role matky může život dítěte ovlivňovat pozitivně i negativně. Již v prenatálním období dítěte se vytváří vztah mezi matkou a plodem. Matka tráví obvykle s dítětem nejvíce času a vytváří intenzivní kontakt, který uspokojuje jeho potřeby citové, duševní i tělesné. Dítě si vytváří úctu k matce díky vzájemnému porozumění a pochopení. Autoritu si formuje na citovém podkladě. Mezi důležité hodnoty patří něha. (Matějček, Dytrych, 1994)

Další nepostradatelnou rolí pro dítě je otec, který vnáší do rodiny mužský prvek. Odlišné tělesné proporce, psychika i životní postoj plní jistou funkci ve vývoji dítěte. Nejvíce zřetelné je to v období puberty, kdy dítě objevuje svoji identitu. Zejména dospívající chlapci vyjadřují potřebu otce výrazněji. Role otce znázorňuje vůdce a ochránce rodiny. Ztvárňuje element autority, vzoru a vytváří v rodině pocit jistoty. Důležitou hodnotou je rozum. Ztráta otce v rodině poznamenává dítě v jeho rozvoji potenciálu daného jeho pohlavím. Jak pro chlapce, tak i pro dívku, je tento vzor

důležitý. Dívky si ve vzájemném působení s mužským vzorem rozvíjí svou ženskost. (Matějček, 1994)

„Ať chceme nebo nechceme, otec se od chvíle, kdy dítě začne vnímat svět kolem sebe, stává pro svého potomka zástupcem či modelem jedné poloviny lidstva.“
(Matějček, 1994, s. 50)

Děti v rodině tráví nejvíce času se sourozenci a tím si vytváří zcela osobité společenství a zdroj vývojových podnětů. Vnitřní vztahy sourozeneckého společenství jsou dány povahou, temperamentem a dalšími vlastnostmi dítěte. Toto soužití s vnitřními vztahy se vyvíjí a mění, jak dítě dorůstá a rodiče stárnou. Charakteristickým znakem sourozeneckého vztahu je určitá danost a jednotnost životních podmínek. Sourozenci většinou mají stejné rodiče, příbuzné a prožívají stejné rodinné události. Každý člen má dané své postavení v rodině. Jako mimořádně významný výchovný činitel je věková blízkost sourozenců, kteří mají podobné potřeby a zájmy. Tím se formuje vzor spolupráce, souhry a soucítění. Sourozenci se musí dělit nejen o pozornost rodičů, ale i o další věci. Vyvíjí se mezi nimi i přirozená sourozenecká rivalita, která přispívá k diferenciaci osobnosti. Záleží jen na rodičích, jak ji podchytí a usměrní. (Matějček, 1989)

Ohledně postavení „jedináčka“ v rodině, je více názorů na jeho výchovu. Někteří uvádí, že rodiče „jedináčka“ hýčkají a zahrnují přepychem, což vede k nepřizpůsobivé, rozmazlené povaze. Prof. Matějček (1989) zastává názor, že záleží na výchovných postojích rodičů k dítěti. Jedno dítě v rodině je přetěžované nároky rodičů. V početnější rodině se požadavky na děti rozdělují. Co nezvládne jedno dítě, může dokázat druhé a naopak. Po jedináčkovi je očekáváno, že zvládne všechno a tím je i úzkostně sledováno.

Dalším pozitivním a důležitým kontaktem je přítomnost prarodičů. Ve výchově bývají více tolerantní s tendencí vnouče hýčkat. Občas vychovávají dítě podle svých

představ a neberou ohled na postoje rodičů. Role prarodiče je významná i z důvodu, že dítě si buduje úctu a vytvoří si základ pro tvorbu vlastních postojů ke stáří. (Matějček Z, 2000)

Z výše uvedeného vyplývá, že pro kvalitní výchovu dítěte je potřeba obou vzorů. V úplné rodině představují rodiče model partnerského života. Děti přijímají jejich názory, temperament, způsob jednání za svůj vzor a podle toho se budou chovat v jejich dospělém životě. Pro zdravý vývoj dítěte je potřeba přítomnost obou rodičů. Matoušek (2003) vystihl přijímání vzorů chování ve vztahu dítěte stejného pohlaví k opačnému. Napomáhá to i k eroticky zabarvené vazbě dítěte k rodiči opačného pohlaví. Freud tuto vazbu pojmenoval jako oidipovský komplex. (Matoušek, 2003)

2.8.2 Dítě a jeho volný čas v předškolním a raně školním věku

Vzhledem k věku dítěte si můžeme položit otázku, zdali u dítěte v předškolním a raně školním věku můžeme mluvit o volném čase. Na dítě v tomto věku neustále dohlíží dospělá osoba, která i zpravidla rozhoduje o jeho činnostech. Tudiž dohlížející osoby mají zodpovědnost za smysluplné a přínosné naplnění volného času tohoto dítěte. Volný čas je doba, kterou člověk naplňuje odpočinkem, zábavou a dobrovolným rozvojem osobnosti. Tudiž není pod tlakem povinností a závazků, které mu jsou přiděleny na základě jeho role, profese nebo sociálního postavení. (Hofbauer, 2004)

Způsob trávení volného času je jedním z důležitých kritérií životního stylu u dítěte a jeho rodiny. Odráží se v něm kulturní a rodinné možnosti, hodnoty, zájmy a zvyklosti. Postupem času vzrůstá angažovanost dítěte ve výběru činnosti ve volném čase, který je ovlivněn nejen rodinným zázemím, ale i vrstevníky. V současných rodinách vzrůstá pasivní aktivita volného času, jako je sledování televize nebo práce s počítačem. V rámci rodiny si dítě přebírá zkušenost ve způsobu trávení volného času. V rámci několika výzkumů se zjistilo, že některé rodiny s dětmi nic nepodnikají a jiné naopak uvedly velký výčet aktivit. (Csémy, Krch, Provazníková et al., 2005)

2.8.2.1 Význam her u dítěte v předškolním a raně školním věku

Podle Opatřilové (2006) je hra základním prostředkem výchovy v předškolním věku, která zdokonaluje tvůrčí činnost dítěte. Pomocí hry rozvíjíme velké množství hledisek, jako např. poznávací, procvičovací, emocionální, pohybové, motivační, sociální, terapeutické, diagnostické a v neposlední řadě rozvoj fantazie a tvořivosti. Z těchto aspektů bych ráda zdůraznila význam poznávací funkce. Při hře dochází k rozvoji vnímání dítěte. Veškerý nácvik budoucí aktivity stimuluje rozvoj osobnosti dítěte. Hra poskytuje dítěti také citové uspokojení. (Opatřilová, 2006)

Dítě v předškolním a raně školním věku má jediný ideál a tím je podobat se maximálně svému rodiči jako emocionálně významné autoritě. Identifikace s autoritou podporuje sebejistotu a posiluje sebeúctu. Předškolní i raně školní dítě uplatňuje svoji potřebu být jako rodič ve hře. Dívky kopírují činnosti maminek – vaří, umývají nádobí, uklízí apod. Chlapci napodobují aktivitu otců – zatloukají kladivem, opravují auto, pracují na zahradě apod. Na symbolické úrovni si dítě zkouší různé role, ve kterých se zdokonalují a postupně si je osvojují, aby je v dospělosti mohly přijmout za své. Kromě činností si děti osvojují i pravidla chování, které taková role zahrnuje. (Vágnerová, 2005)

2.8.3 Komunikace s dětmi

V obecném pojetí je komunikace specifickou schopností člověka spojit se s okolním světem. Je to nadání začlenit se do určitého sociálního a přírodního prostředí. Při komunikaci využíváme vlastních zkušeností a osobní charakter k tomu, abychom v dané situaci určitým způsobem reagovali. Přitom sdílíme pocity s druhými lidmi. (Nakonečný, 1999)

Dítě po narození potřebuje lidský kontakt jako je tělesný dotyk. Pokud ho dítěti neposkytneme v dostatečné míře a tím mu neuspokojíme jeho základní psychické potřeby, může u něj vzniknout psychická deprivace. Projev psychické deprivace se v útlém věku projevuje opožděním psychomotorického vývoje. Pomocí stimulace všech smyslů se dítě správně vyvíjí. Dalším důležitým podnětem ke správnému vývoji a uvědomění si vlastní identity je sociální prostředí, které poznává prostřednictvím matky. (Langmeier, Matějček, 1974)

Podle Vágnerové (2005) dochází v období mezi šestým a sedmým rokem k velkému pokroku ve vývoji řeči. Předškolák se nejvíce baví s rodiči a členy rodiny. Napodobuje jejich projev a učí se tak různým způsobům vyjadřování. Při hovoru si osvojuje a upřesňuje platnost gramatických pravidel. (Vágnerová, 2005)

3 Praktická část

3.1 ELSPAC

ELSPAC – European Longitudinal Study of Pregnancy and Childhood nebo-li Evropská dlouhodobá studie těhotenství a dětství je projekt sledující děti a jejich rodiny od těhotenství, přes celé dětství a dospívání až do 19 let věku. Jedinečnost projektu je mj. i v dlouhém časovém úseku, který byl započat od roku 1990. Díky změnám zájmů a významu, uspořádání a hodnot rodiny, se mění dětská populace. Zhoršuje se zdravotní stav dětí a snižuje se fyzická i psychická kondice dětí. (Kukla, 2008)

Není pochyb, že tato studie je jedinečná a dokládá to tím, že je první studií, která začala již v období těhotenství a sleduje vývoj dětí přes celé dětství a dospívání. Dalším důkazem je, že do výzkumu nezahrnuje jen matku, ale i otce, jejich osobnost, chování, postoje, zdravotní stav apod. Výjimečná je i v tom, že je mezinárodním projektem se společnou metodologií a shromažďováním údajů a tím umožňuje srovnání výsledků mezi jednotlivými zeměmi. (Kukla, 2008)

Studie ELSPAC si klade za cíl:

- zjistit biologické, sociální a psychologické faktory, které se podílí na zdravém vývoji jedince.
- hledat vlivy, které ohrožují zdravý vývoj dítěte.
- studium rodiny a sociálního prostředí, z něhož dítě pochází. (Kukla, 2008)

Projekt ELSPAC se zaměřuje na širokou studovanou oblast, kam patří zdraví, růst jedince, vývoj, chování, nehody, úrazy, morbidita apod. Tyto oblasti jsou dávány do souvislosti vzhledem k fyzikálnímu a psychosociálnímu prostředí, sociálním a psychologickým faktorům, životnímu stylu, trávení volného času, zdravotní péči apod. Šetření probíhalo v předem daných intervalech od prenatální fáze po 19 letech věku dítěte. (Kukla, 2008)

Mezinárodní longitudinální studie ELSPAC využívá metody dotazníků s otázkami na čtyřech principech. Část otázek je povinných dle domluvy pro všechny zúčastněné země (*kardinální*). Dalším typem jsou nepovinné otázky (*optionální*), kde si účastníci země sami rozhodnou, zda-li otázky použijí. Součástí dotazníku jsou i otázky (*národně specifické*), které jsou přizpůsobeny podmínkám v jednotlivých zemích. Posledním typem jsou otázky (*vlastní*), které si země přidá dle vlastního uvážení. (Kukla, 2008)

Iniciátorem této mezinárodní studie je Evropská úřadovna Světové zdravotnické organizace (WHO) v Kodani. V ČR se tímto projektem v současnosti zabývá Centrum pro výzkum toxických látek v prostředí Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity. Hlavním koordinátorem je doc. MUDr. Lubomír Kukla, CSc. (Databáze ELSPAC)

3.2 Cíl práce a hypotézy

3.2.1 Cíl práce

Cílem mé bakalářské práce je na podkladě dat ze studie ELSPAC charakterizovat vliv rodičů na dodržování některých zásad zdravého životního stylu a současně prezentovat způsoby trávení volného času rodičů a jejich dětí v předškolním a raně školním věku v kontextu zdravého životního stylu. Pátý a sedmý rok života charakterizuje věkovou hranici vstupu dítěte do základní školy.

3.2.2 Hypotézy

Pro dosažení daného cíle jsou stanoveny tyto tři hypotézy:

H1: Vzdělání rodičů má vliv na volbu zájmů a trávení volného času dítěte na počátku školní docházky.

H2: Životní styl dětí kopíruje životní styl rodičů.

H3: Čas rodičů trávený s dítětem se s věkem dítěte snižuje.

3.3 Metodika

3.3.1 Použité metody sběru dat

Důležitou součástí vědeckého výzkumu je promyšlená a správně použitá metoda a její vhodnost při zkoumání zvoleného jevu. Dále korektní použití otázek pro ověření platnosti hypotéz. Vzhledem k tomu, že jsem k analýzám využila sekundární data z longitudinální studie ELSPAC, nemohla jsem ovlivnit formulaci otázek, jenom jejich následný výběr. V rámci studie ELSPAC jsou základní výzkumná data získávána prostřednictvím rozsáhlého dotazníkového šetření, údaje jsou kódovány a k účelům studie statisticky zpracovány. Pro své zkoumání jsem využila uzavřené a otevřené otázky z dotazníků „*O vás- maminko – P1 – v prenatálním období*“, „*Dítě a jeho prostředí – F2 – v pěti letech*“ a „*Dítě a jeho prostředí – S2 – v sedmi letech*“ a odpovídající pasáže dalších dotazníků o rodičích. Svoje téma jsem specifikovala do období pátého a sedmého roku věku dítěte. Vybrané otázky jsou uvedeny v příloze.

V rámci svého kvantitativního výzkumu jsem z dotazníkového šetření projektu ELSPAC vybrala jen otázky orientované na způsoby trávení volného času a komunikaci s dětmi v předškolním a raně školním věku. Konkrétně se jedná o následující okruhy, kterými se budu zabývat.

- Komunikace mezi rodičem a dítětem ve věku 5 a 7 let.
- Činnosti neorganizovaného volného času v domácnosti a mimo ni u dětí ve věku 5 a 7 let života.
- Záliba ve vybraných činnostech pětiletého a sedmiletého dítěte.

Dále jsem využila analýzu a syntézu sekundárních dat, kterými je charakterizován vliv rodičů na dodržování některých zásad zdravého životního stylu.

3.3.2 Charakteristika souboru

Studie ELSPAC v České republice začala se sběrem dat od října roku 1990 ve své prenatální fázi a prozatím byl sběr ukončen s koncem roku 2011 s dovršeným 19. rokem života sledovaných adolescentů. Pro zkoumání volného času dětí zapojených do studie ELSPAC byla použita metoda dotazníků. Zvolila jsem si jako základní soubor dětí ve věku 5 a 7 let života a jejich rodiče. Pohlaví dítěte jsem nerozlišovala. Velikost výzkumného vzorku odpovídá charakteru longitudinální studie (mezi jednotlivými fázemi dochází přes značnou snahu výzkumného týmu o jeho zmenšování), nicméně zůstala naprosto dostačující pro statistické zpracování a testování hypotéz. Přesný počet probandů je pro pátý rok věku 3034 a pro sedmý rok věku 2781. V rodinách je po jednom zkoumaném dítěti a to znamená, že počet rodin je roven počtu zkoumaných dětí.

3.3.3 Použité metodiky

Pro zhodnocení hypotézy 1 bylo použito kontingenčních tabulek, kdy testujeme **nulovou hypotézu** o nezávislosti dvou nominálních veličin, za hladinu významnosti bereme 0,05. Pokud tedy p hodnota χ^2 – testu bude $< 0,05$, pak nulovou hypotézu zamítáme, tj. existuje závislost. V případě, že tato závislost existuje, můžeme výsledky hodnotit pomocí RR (relativního rizika).

Pro zhodnocení hypotéz 2 a 3 jsme využili McNemarova testu, který testuje hypotézu o symetrii v kontingenční tabulce, tj. nulová hypotéza pro náš soubor zní např. chování (aktivita) otce / matky v daném věku dítěte je shodné/á jako chování (aktivita) otce / matky v jiném daném věku dítěte.

Pokud je hladina významnosti $p < 0,05$, pak tuto hypotézu zamítáme a tvrdíme, že chování (aktivita) jsou různé (u tohoto typu testu není třeba se opírat o absolutní (relativní) četnosti v kontingenční tabulce, tj. testuje se rozložení souboru).

Výsledky výzkumu jsou přehledně uvedeny v následující kapitole. Rozbor těchto výsledků je zpracován v kapitole Diskuse.

3.4 Výsledky výzkumu

3.4.1 Vyhodnocení otázek z dotazníku

V následující kapitole uvádím a interpretuji výsledky provedeného výzkumu.

K **hypotéze 1** jsem zjistila vzdělání rodičů, které popisují tabulky 1 a 2 (viz Příloha č. 4 – H1.P1.1 a H1.P1.2).

Ke vzdělání matek a otců jsem přiřadila vybrané parametry

- Pro pětileté děti: **F2-D17**. *Přibližně jak často provádí Vaše dítě tyto činnosti?*
- Pro sedmileté děti: **S2-F1**. *Jak často se Vaše dítě zabývá některou z následujících činností?* (blíže viz Příloha č. 1 – otázky F2-D17. a S2-F1)

Volnočasovou činnost jsem sledovala na **pětistupňové škále** (1 – skoro každý den, 2 – 2-6krát týdně, 3 – jednou za týden, 4 – jednou za měsíc, 5 – vůbec)

A. Matky dělené podle vzdělání versus aktivity pětiletého dítěte:

Dle našich výsledků **nemá** vzdělání matky vliv na tyto aktivity pětiletého dítěte: chození do parku, na hřiště, chození plavat ani na pomoc v domácnosti. Zaměříme se tedy na aktivity, které jsou ovlivněny vzděláním matek. Patří sem hra na hudební

nástroj, návštěvu prarodičů, hru počítačových her i případné návštěvy kamarádů. (viz Příloha č. 4 - H1.F2.D17.c)

Z výzkumu vyplývá, že děti matek s vyšším vzděláním hrají častěji na hudební nástroj než děti matek se základním vzděláním. Vzdělání matek má vliv i na návštěvnost jejich dětí u prarodičů. Děti matek s vyšším vzděláním navštěvují prarodiče častěji než děti matek se středním nebo základním vzděláním. Další průkaznou činností je hraní počítačových her. Zde se ukázala souvislost se vzděláním ve smyslu, čím nižší vzdělání matek, tím méně si jejich děti hrají počítačové hry. U matek s vysokoškolským vzděláním je vyšší pravděpodobnost, že si jejich děti budou hrát počítačové hry. V neposlední řadě se projevila souvislost u dětí matek se základním vzděláním, které častěji nenavštěvují své kamarády u nich doma, než děti matek se středním vzděláním. (viz příloha č. 5 - Specifikace výsledků Hypotézy č. 1)

B. Otcové dělení podle vzdělání versus aktivity pětiletého dítěte:

Dle našich výsledků **nemá** vzdělání otce vliv na tyto aktivity pětiletého dítěte: chození do parku, na hřiště, chození plavat, na pomoc v domácnosti ani na případné návštěvy kamarádů. Naproti tomu má vzdělání otců vliv na hru na hudební nástroj, návštěvy prarodičů a hraní počítačových her.

Závislost vzdělání otců na hraní jejich dětí na hudební nástroj a návštěvnost u prarodičů vyšla stejná jako u vzdělání matek. To znamená, že čím nižší vzdělání otců, tím méně často se jejich děti učí hrát na hudební nástroj a zřídka navštěvují své prarodiče. Podobně se projevila i závislost vzdělání otců a hraní jejich dětí počítačové hry. Děti otců s nižším vzděláním hrají počítačové hry méně často než děti otců s vyšším vzděláním. (viz příloha č. 5 - Specifikace výsledků Hypotézy č. 1)

C. Matky dělené podle vzdělání versus aktivity sedmiletého dítěte:

U sedmiletého dítěte vzdělání matek ovlivnilo tyto činnosti: chození plavat, hru na hudební nástroj a pomoc v domácnosti. Oproti věku pěti let již není vliv na návštěvy prarodičů.

Děti matek s vyšším vzděláním chodí plavat častěji než děti matek se základním či středním vzděláním. U sedmiletého dítěte se prokázal stejný vliv vzdělání matek na hraní na hudební nástroj jako u pětiletého dítěte. Matky s nižším vzděláním vedou méně své děti ke hře na hudební nástroj než vysokoškolsky vzdělané matky. Nově se objevuje otázka pomáhání dětí v domácnosti. Zde se projevila závislost taková, že čím vyšší vzdělání matek, tím více vedou své děti k pomoci v domácnosti. Děti matek se základním vzděláním výrazně častěji vůbec nepomáhají v domácnosti oproti dětem matek se středním a vysokoškolským vzděláním. (viz příloha č. 5 - Specifikace výsledků Hypotézy č. 1)

D. Otcové dělení podle vzdělání versus aktivity sedmiletého dítěte:

U sedmiletého dítěte se ukazuje, že vliv vzdělání otce slábne a projevils se pouze u hry na hudební nástroj. Otcové s nižším vzděláním vedou své sedmileté děti méně k hraní na hudební nástroj, jako tomu bylo i u pětiletých dětí. Čím vyšší vzdělání otců, tím jejich děti hrály častěji na hudební nástroj.

K **hypotéze 2** jsem provedla analýzu tak, že jsem zhodnotila aktivity rodičů s dětmi a porovнала vliv matky versus otce v obou sledovaných obdobích (5 a 7 let věku dítěte).

V pěti letech jsem použila otázky z dotazníku F2:

- *Otázka č. F2-D15 zněla: Jak často dělá Váš partner s dítětem tyto činnosti?*
- *Otázka č. F2-D16 zněla: Jak často děláte tyto činnosti s dítětem Vy (matka dítěte)?*

- *Otázka č. F2-D17 zněla: Přibližně jak často provádí Vaše dítě tyto činnosti?*
(blíže viz Příloha č. 1 – otázky F2-D15, F2-D16, F2-D17)

V sedmi letech jsem použila otázky z dotazníku S2:

- *Otázka č. S2-F1 zněla: Jak často se Vaše dítě zabývá některou z následujících činností?*
- *Otázka č. S2-F2 zněla: Jak často dělá s dítětem matka nebo jiná dospělá žena toto?*
- *Otázka č. S2-F4 zněla: Jak často se na následujících aktivitách s dítětem podílí nějaký dospělý muž?* (blíže viz Příloha č. 1 – otázky S2-F1, S2-F2, S2-F4)

A. Péče rodičů v pěti letech věku dítěte:

Porovnáme-li činnost obou rodičů ve vztahu k dítěti v jednotlivých sledovaných položkách, zjišťujeme, že matky častěji (vždy při $p < 0,000$): koupou a sprchují dítě, zpívají dítěti, čtou dítěti, hrají si s dítětem s hračkami, mazlí se s dítětem, vodí ho do parku a na hřiště, ukládají do postele, chodí s ním plavat, kreslí si s ním. Otcové hrají s dítětem častěji míčové hry. Nešla posoudit příprava jídla, protože ženy nikdy neodpověděly, že by se dítěti o jídlo nepostaraly.

B. Péče rodičů v sedmi letech věku dítěte:

U sedmiletého dítěte matky častěji (vždy $p < 0,000$) koupou a sprchují dítě, dělají spolu různé rukodělné práce, zpívají dítěti, čtou dítěti, hrají si s dítětem s hračkami, mazlí se s dítětem, vodí ho do parku a na hřiště, ukládají do postele, chodí s ním plavat, kreslí si s ním, připravují mu jídlo, vodí do kroužků, dělají s ním úkoly do školy a připravují věci do školy a povídají si spolu s porovnáním s činnostmi, které s nimi dělají otcové. Otcové hrají s dítětem častěji aktivní a míčové hry, chodí s ním na ryby a na sportovní utkání.

C. Srovnání činností a výpovědí rodičů versus dětí

Otec versus dítě v pěti letech hodnotím ve dvou položkách. Dítě připouští, že chodí plavat častěji, než že ho tam otec vodí a otec naopak bere dle svého vyjádření dítě na hřiště více, než to uznává dítě.

Matka versus dítě v pěti letech: dítě chodí dle svého vyjádření na hřiště a plavat častěji, než ho tam bere matka.

Výsledky sedmého roku de facto kopírují pátý rok věku dětí.

Závěrem konstatuji, že hypotéza 2 je potvrzena především s ohledem na vliv matky na činnosti dětí, které ona sama s dítětem realizuje a to jak v pěti, tak i v sedmi letech věku dítěte.

K **hypotéze 3** jsem využila pro porovnání časového potenciálu rodičů, který věnovali dítěti ve srovnání sedmého a pátého roku věku těchto otázek (viz Příloha č. 1 otázky F2-D15, F2-D16 a S2-F2, S2-F4):

- a) Otec dítěte – aktivity s dítětem v sedmi letech – dotazník S2 – otázka F4 versus v pěti letech – dotazník F2 – otázka D 15.
- b) Matka dítěte – aktivity s dítětem v sedmi letech – dotazník S2 – otázka F 2 versus v pěti letech – dotazník F2 – otázka D 16.

Ad a) Srovnala jsem aktivity otce s dítětem na čtyřech položkách mezi sedmým a pátým rokem věku dítěte. Šlo o koupání, resp. sprchování dítěte, četbu dítěti, braní na hřiště a do parku a braní do plavání. Ve všech 4 činnostech dochází k jednoznačnému vysoce statisticky významnému snížení aktivit otce vůči dítěti (vše na $p < 0,000$).

Ad b) Analogicky jsem analýzy provedla pro matky ve stejných srovnáních jako u otce. I u matek došlo ve všech 4 činnostech k jednoznačnému vysoce statisticky

významnému snížení aktivit matky vůči dítěti (vše na $p < 0,000$) srovnáme-li sedmileté a pětileté dítě.

3.4.2 Zhodnocení hypotéz

Hypotéza 1: Vzdělání rodičů má vliv na volbu zájmů a trávení volného času dítěte na počátku školní docházky **jsem částečně potvrdila**. Řada ze sledovaných aktivit ve volném čase má souvislost se vzděláním rodičů.

Hypotéza 2: Životní styl dětí kopíruje životní styl rodičů, **jsem potvrdila**.

Hypotéza 3: Čas rodičů trávený s dítětem se s věkem dítěte snižuje, **jsem jednoznačně potvrdila**.

3.5 Diskuze

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na sledování faktorů ovlivňujících životní styl dítěte v pátém a v sedmém roce života.

Cílem mé bakalářské práce je na podkladě dat ze studie ELSPAC charakterizovat vliv rodičů na dodržování některých zásad zdravého životního stylu a současně prezentovat způsoby trávení volného času rodičů a jejich dětí v předškolním a raně školním věku v kontextu zdravého životního stylu.

Jednou ze zjišťovaných základních charakteristik rodičů je jejich vzdělání. Z výzkumu je patrné, že vzdělání rodičů má vliv na některé činnosti u pětiletých dětí. S ohledem na tyto činnosti lze předpokládat, že rodiče s vyšším vzděláním přesto, že jsou minimálně stejně tak pracovní zatížení jako rodiče se vzděláním nižším, si najdou čas na smysluplnou a zdravou relaxaci. Otázkou zůstává, zda jsou rodiče s vyšším

vzděláním více informování o aspektech zdravého životního stylu anebo si tuto skutečnost více uvědomují a aktivně se jí snaží naplňovat. Důležitou roli hrají i finanční omezení v rámci pravidelného sportu u rodičů s nižším vzděláním. Domnívám se, že získané výsledky mohou být vysvětleny také tím, že respondenti s vyšším vzděláním více myslí na budoucnost, a tak si i více uvědomují celoživotní vliv a význam zdravého životního stylu v životě jejich dítěte a celé rodiny.

K tématu životního stylu dítěte se již vyjádřilo mnoho autorů v různých studiích. Pro srovnání s touto prací jsem vybrala následující:

Z první hypotézy vyplynulo, že vzdělání matek ovlivňuje u jejich dětí hru počítačových her. U matek s vysokoškolským vzděláním je vyšší pravděpodobnost, že si jejich děti budou hrát počítačové hry. Podle Saka at al. (2007) práce na počítači oslabuje sféru podnětů přirozeného světa ve prospěch podnětů získaných prostřednictvím počítače. Toto se může projevit a projevuje nejen v sociálním, ale i v mentálním zrání. Rodiče by se měli nad tímto faktem zamyslet a trávit aktivně více času s dětmi.

Podle práce Hájka, Hofbauera a Pávkové (2008) se již děti v předškolním věku pravidelně věnují volnočasovým aktivitám. Když použijí tuto teorii k vysvětlení mé výzkumné hypotézy „*H2: Životní styl dětí kopíruje životní styl rodičů.*“, pak můžeme očekávat, že děti tráví svůj volný čas podle rodičů, kteří mají velký vliv na výběr volnočasových aktivit svých dětí v předškolním věku.

Tuto skutečnost již uvádí dřívější práce Hofbauera (2004), kdy by rodina měla vytvořit příznivé podmínky pro zájmy, kterými naplňují jejich děti svůj volný čas. Autor klade důraz na tento zájem a vliv rodiny na výběr volnočasových aktivit. S porovnáním s hypotézou 2: „*Životní styl dětí kopíruje životní styl rodičů*“ jsme zjistili, že největší vliv na dítě má matka, která s ním tráví v předškolním věku nejvíce času. Zde bych doporučila rodičům, aby tento fakt nebrali na lehkou váhu a snažili se své děti vést ke zdravému způsobu trávení volného času.

Čech (2002) dle výsledků svého výzkumného projektu tvrdí, že mezi nejoblíbenější volnočasové aktivity brněnských dětí mladšího školního věku je pobyt venku s kamarády a jako nejoblíbenější činnost uvádí sledování televize. Tuto skutečnost naše výsledky nepotvrdily.

Když se zamyslím nad pořadím oblíbených zájmů, jež vyplynuly z mého výzkumu, je vidět, že z vybraných činností děti nejvíce tráví čas s ostatními dětmi, který předčil i pasivní sledování televize. U pětiletého dítěte se vyskytla návštěvnost zájmového kroužku s plaváním a další aktivní činnosti spojené s rozvojem po tělesné i duševní stránce osobnosti. Díky nízkému věku sledovaných dětí se jen okrajově ukázala specifikovaná aktivita jako např. návštěva skautského střediska. Dítě v tomto věku nerozhoduje o tom, jaké činnosti spojené s rodinou bude provozovat. O jejich volnočasových aktivitách rozhodují rodiče. Z výzkumu vyšla pravděpodobnost mezi činnostmi spojené s pomocí v domácnosti a hraní na hudební nástroj. Sedmiletého dítěte se nejvíce věnuje domácím činnostem spojené s rodinou a organizovaným volnočasovým aktivitám. Dítě se více uvědomuje morální hodnoty a rozvíjí se po všech osobnostních stránkách.

Vypovídající hodnota výzkumu provedená na tomto souboru je relativní pouze pro děti v předškolním a raně školním věku ve městě Brně. Výzkum si neklade za cíl výzkumná zjištění přenášet na jiné soubory a prostředí, neboť jejich velikosti a pojetí mohou být odlišné.

Dítě se s mnoha činnostmi setkává poprvé a jsou pro něj nesmírně zajímavé, proto by rodiče měli vážit slova při hodnocení těchto činností, která mohou být pro dítě poučné i zábavné. Každé dítě je individuální osobností, a tak i tráví svůj volný čas. Náplň volnočasových aktivit předškolního a raně školního dítěte by měla korespondovat s jeho přáními, potřebami i současným stavem. Zároveň by měla harmonicky rozvíjet jeho osobnost a kompenzovat jeho nesplněné potřeby.

Jako doplňující otázku bych si položila: „*Lze uvažovat o termínu volný čas v předškolním věku?*“ Po prostudování dostupné literatury a výsledků různých studií lze tvrdit, že volný čas v předškolním věku zcela jistě existuje, je jen těžko vymežitelný. Může mít totiž odlišnou podobu od charakteristiky volného času. Dítě v tomto věku již vnímá změny času jako takového, ale samotný pojem čas je pro něj ještě těžko srozumitelný. Z vývojového hlediska je emočně zralé k projevení citů k osobám blízkým i vzdáleným a i samo k sobě. Vybírá si, s čím si bude hrát a co se mu líbí. Tudíž zcela jasně prožívá radost ze svobodného prožívání času, ať už je naplněn jakoukoliv formou činnosti.

4 Závěr a doporučení

Závěrem bych se chtěla pozastavit nad rozdílnými způsoby trávení volného času dnešních dětí. Aktivity dnešních dětí jsou ovlivněny technickým pokrokem. Když si zavzpomínám na své dětství, prožila jsem spousty krásných chvil s kamarády. Je zarážející, jak se doba za těch pár let změnila. Většina dětí vlastní mobilní telefon a tráví svůj volný čas u počítače. Není lehké uniknout nástrahám dnešní doby, a komu se to povede, velkou měrou se odliší od společnosti. Společnost jako celek by měla více přemýšlet o ideálech a vzorech, které momentálně předkládá dětem. I když trend dnešní doby není dle mého názoru optimální, zbývá než doufat, že se věci budou vyvíjet k lepšímu a že nás virtuální svět zcela nepohlčí.

V textu jsem zmínila různá hlediska nahlížení na problematiku životního stylu a způsoby trávení volného času u dítěte v předškolním a raně školním věku. Postupovala jsem systematicky od obecných souvislostí ke konkrétním cílům.

Literatura vztahující se k životnímu stylu a využití volného času u předškolních a raně školních dětí je hojně zastoupena. Vyhledala jsem prameny v různých databázích a zdrojů. Čerpala jsem ze zkušeností a názorů známých autorů, jako je prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc., doc. PhDr. Josef Langmeier, CSc. apod. Pro komplexní přehled o názorech k této problematice jsem využila i zahraniční zdroje.

Vzhledem k příležitosti využít data z dotazníků studie ELSPAC jsem měla možnost pracovat s dostatečným množstvím respondentů a tudíž i zajistit validní výsledky.

Jelikož je faktorů, které ovlivňují životní styl velké množství, vybrala jsem si roli rodiny, trávení volného času a komunikace s dětmi. Výběr těchto faktorů je ryze osobní.

Cílem této bakalářské práce bylo na podkladě dat ze studie ELSPAC charakterizovat vliv rodičů na dodržování některých zásad zdravého životního stylu

a současně prezentovat způsoby trávení volného času rodičů a jejich dětí v předškolním a raně školním věku v kontextu zdravého životního stylu.

Pomocí vybraných činností jsem prokázala, že dítě kopíruje svého rodiče ve způsobu trávení volného času. Z tohoto tvrzení nám vyplývá, že rodič má vliv na dodržování zásad zdravého životního stylu u svého dítěte. Další vliv může být charakterizován pomocí času, který rodič tráví se svým dítětem.

Jak jsme prokázali, stupeň dosaženého vzdělání rodičů významným způsobem ovlivňuje činnosti dětí i rodičů s nimi.

Cíle této práce byly splněny.

4.1 Možné využití výsledků práce v praxi

Přínosem této práce bylo naznačit problematiku vlivu rodiny na životní styl dítěte na počátku školní docházky a možného využití v oblasti preventivního lékařství vzhledem k vzrůstajícímu počtu dětí s nadváhou či obezitou a klesající výkonností. Zdůraznění prevence u základních prvků zdravého životního stylu. Jejich realizace v běžném životě rodin se zaměřím na rodiče, kteří by měli být informováni o tom, jak výrazně mohou ovlivnit zdraví a budoucí život svých dětí vlastním chováním a životním stylem.

Doporučení pro rodiče: Komunikujte více se svými dětmi. Naslouchejte jejich potřebám a přáním. Projevujte více zájmu o to, jak chtějí trávit svůj volný čas. Jděte svým dětem příkladem a od dětství je ved'te ke smysluplnému trávení volného času.

5 Seznam informačních zdrojů

CSÉMY, L., KRCH, F. D., PROVAZNÍKOVÁ, H., RÁŽOVÁ, J. a SOVINOVÁ, H. *Životní styl a zdraví českých školáků*. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 2005. ISBN: 80-85121-94-8.

ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. 378 s. ISBN 80-7239-060-0

ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.

ČECH, T. *Volnočasové aktivity dětí mladšího školního věku na počátku 21. století*. In: *Volný čas a jeho současné problémy - Sborník příspěvků přednesených na vědeckém sympoziu v Olomouci ve dnech 20. a 21. května 2002*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-85783-37-1.

ČELEDOVÁ, L., ČEVELA, R. *Výchova ke zdraví: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 125 s. ISBN 978-80-247-3213-8.

DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*, Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.

DUNOVSKÝ, J., et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5 ISBN 80-200-0689-3.

HOLČÍK, J. *Zdravotní gramotnost a její role v péči o zdraví*. Brno: MSD, 2009. s. 149. ISBN 978-80-7392-089-0.

HOLČÍK, J., ŽÁČEK, A., KOUPILOVÁ, I. *Sociální lékařství*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 135 s. ISBN 80-210-1907-7.

HRODEK, O., VAVŘINEC, J., et al. *Pediatric*. Praha: Galén, 2002. Str. 6 – 13. ISBN 80-7262-178-5.

IVANOVÁ, K. *Životní styl jako klíčová determinanta zdraví*. Praha: Karolinum, 2005. s 229-242. ISBN 80-246-0944-4.

KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia, 2005. 263 s. ISBN: 80-200-1307-5.

KOTULÁN, J., et al. *Zdravotní nauky pro pedagogy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 258s. ISBN 80-210-2179-9.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-551-2.

KUKLA, L. *Evropská dlouhodobá studie těhotenství a dětství – ELSPAC: Vox pediatry*. Praha: Medix, 2008. ISSN 1213-2241.

KUKLA, L. *Úvod do sociální pediatrie*. ČB: ZSF JU, 2007. 44 stran. ISBN 978-80-7040-990-9.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 3. vyd. Praha: AVICENUM, 1974. 400 s. ISBN 08-049-74.

MARCUS, B. H.; FORSYTH L. A. H. *Psychologie aktivního způsobu života*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 223 s. ISBN 978-80-7367-654-4.

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2. vydání. Praha: Avicenum, 1989. 335 stran. ISBN 08-056-89.

MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. Praha: MAXDORF, 2000. 285 s. ISBN 80-85912-29-5.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. 1. vydání. Praha: Grada, 1994. 214 stran. ISBN 80-85824-06-X.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 stran. ISBN 80-86429-19-9.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vydání. Praha: Academia, 1999. 287 s. ISBN 80-200-0690-7.

OPATŘILOVÁ, D., et al. *Pedagogicko-psychologické poradenství a intervence v ranném a předškolním věku u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-3977-9.

PETRÁSEK, R., a kol. *Co dělat, abychom žili zdravě*. Praha: Vyšehrad, 2004. 128 s. ISBN 807021-711-1.

PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 1997. 143 s. ISBN 80-7178-608-X.

PŘINOSILOVÁ, D. *Diagnostika ve speciální pedagogice*. Brno: Paido, 2007. 178 s. ISBN 978-80-7315-142-3.

SAK, P. et. al. *Člověk a vzdělání v informační společnosti: Vzdělání a život v komputerizovaném světě*. vyd.1. Praha: Portál, 2007, 296 s. ISBN 978-80-7367-230-0.

STERNBERG, R. J. *Handbook of intelligence*. Cambridge.: Cambridge University Press, 2000. s. 359–379. ISBN 978–05-215–9648-0.

ŠPLÍCHALOVÁ A, ŠLACHTOVÁ H, FEJTKOVÁ P, TOMÁŠKOVÁ H. *Vliv socioekonomických faktorů na zdraví v epidemiologických studiích*. Hygiena, 2007, roč. 52, č. 2, s. 51-58. ISSN 1802-6281.

ŠVEJCAR, J., et al. *Péče o dítě*. 1. vydání. Praha: NUGA, 2003. 399 s. ISBN 80-85903-15-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VELEMÍNSKÝ, M., TOMŠÍKOVÁ, Z., KUKLA, L. a KOLÁŘOVÁ, J. *Vybrané kapitoly z pediatrie*. Vydání 6. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2009. 176 s. ISBN 978-80-7394-182-6.

Elektronické zdroje:

<http://who.cz>

ERIKSON, E. H. *Osm věků člověka*. (Z anglického originálu *Eight Ages of Man* - kapitola z knihy *Childhood and Society*. 2. vydání. New York: W.W. Norton & Co., 1963. přeložili dr. J. Langmeier a Ing. D. Langmeierová) [online]. 2005. [cit. 16.3.2013].

Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/erikson.htm>

DUFFKOVÁ, J. *Životní způsob/styl a jeho variantnost* [online]. In: *Aktuální problémy životního stylu*. Praha: Univerzita Karlova, 2006. s. 79-90. ISBN 80-7308-131-8. [cit. 20.03.2013].

Dostupný z < <http://jana-duffkova.webnode.com/sociologie-zivotniho-stylu/state-a-jine-texty/>

Národní zpráva o rodině. MPSV. 2004 [online] [4.4.2013]

Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf

Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v roce 2011 a 2012 [online]. Český statistický úřad. 2013. [cit. 7-4-2013].

Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/2B002E075F/\\$File/400112q441.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/2B002E075F/$File/400112q441.pdf)

Databáze ELSPAC [online] [29.3.2013]

Dostupné z: <http://recetox.muni.cz/index.php?pg=struktura--databaze-elspac>

Programy:

ZDRAVÍ 21, Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR, Ministerstvo zdravotnictví, Praha 2003

6 Přílohy

Příloha č. 1 - Dotazník k bakalářské práci

Příloha č. 2 - Podíl věkových skupin rodiček

Příloha č. 3 – Pohyb obyvatelstva v ČR (absolutní údaje) s porovnáním v letech 2012 a 2013

Příloha č. 4 – Tabulky k Hypotéze č. 1

Příloha č. 5 - Specifikace výsledků Hypotézy č. 1

Příloha č. 1 - DOTAZNÍK K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

DOTAZNÍK P1 - v prenatálním období

P1-I1. *Jaké vzdělání máte Vy, Váš partner, vaše matka a Váš otec?*

Uveďte všechny absolvované typy vzdělání:

Typ vzdělání	i.	ii.	iii.	iv.
	Vy	Partner	Vaše matka	Váš otec
Základní škola	1	1	1	1
vyučen v oboru bez maturity	2	2	2	2
vyučen v oboru s maturitou	3	3	3	3
Střední odborná škola s maturitou	4	4	4	4
Střední všeobecná škola s maturitou	5	5	5	5
Pomaturitní nadstavbové studium	6	6	6	6
Vysokoškolské vzdělání	7	7	7	7
Postgraduální vzdělání VŠ (atestace, kandidatura apod.)	8	8	8	8
Jiný typ vzdělání Uveďte, prosím, jaký:	9	9	9	9
Není známo	0	0	0	0

Poslední dokončená škola ev. dosažená kvalifikace, konkrétně

Vaše:

Partnerova:

Matčina:

Otcova:

DOTAZNÍK F2 – pětileté dítě

F2-D15. *Jak často dělá Váš partner s dítětem tyto činnosti?*

Možné odpovědi:

- 1 - často
- 2 - někdy
- 3 - zřídka
- 4 - nikdy

a)	Koupe je a sprchuje	1	2	3	4
b)	Dělá s ním různé činnosti	1	2	3	4
c)	Zpívá mu	1	2	3	4
d)	Čte mu	1	2	3	4
e)	Hrají si spolu s hračkami	1	2	3	4
f)	Mazlí se s ním	1	2	3	4
g)	Hrají míčové hry, na schovávanou apod.	1	2	3	4
h)	Bere ho do parku nebo na hřiště	1	2	3	4
i)	Ukládá ho do postele	1	2	3	4
j)	Chodí s ním plavat	1	2	3	4
k)	Kreslí a maluje s ním	1	2	3	4
l)	Připravuje mu jídlo	1	2	3	4
m)	Jiné činnosti	1	2	3	4

1 ano

2 ne

Pokud ano, napište co a jak často:

Možné odpovědi:

1 – často

2 – někdy

3 – zřídka

..... 1 2 3
..... 1 2 3
..... 1 2 3

F2-D16. *Jak často děláte tyto činnosti s dítětem Vy?*

Možné odpovědi:

1 - často

2 - někdy

3 - zřídka

4 - nikdy

a)	Koupe je a sprchuje	1	2	3	4
b)	Dělá s ním různé činnosti	1	2	3	4
c)	Zpívá mu	1	2	3	4
d)	Čte mu	1	2	3	4
e)	Hrají si spolu s hračkami	1	2	3	4
f)	Mazlí se s ním	1	2	3	4
g)	Hrají míčové hry, na schovávanou apod.	1	2	3	4
h)	Bere ho do parku nebo na hřiště	1	2	3	4
i)	Ukládá ho do postele	1	2	3	4

j) Chodí s ním plavat	1	2	3	4
k) Kreslí a maluje s ním	1	2	3	4
l) Připravuje mu jídlo	1	2	3	4
m) Jiné činnosti	1	2	3	4

1 ano

2 ne

Pokud ano, napište co a jak často:

Možné odpovědi:

1 – často

2 – někdy

3 - zřídka

	1	2	3
	1	2	3
	1	2	3

F2-D17. Přibližně jak často provádí Vaše dítě tyto činnosti?

Možné odpovědi:

1 – skoro každý den

2 – 2 až 5krát týdně

3 – 1krát týdně

4 – 1krát měsíčně

5 – vůbec ne

a) Chodí do parku či na hřiště	1	2	3	4	5
b) Chodí plavat	1	2	3	4	5
c) Hraje na nějaký hudební nástroj	1	2	3	4	5
d) Chodí do knihovny	1	2	3	4	5
e) Chodí do junáka, skauta apod.	1	2	3	4	5
f) Chodí do nedělní školy	1	2	3	4	5
g) Chodí do zájmových kroužků
(hudebního, tanečního, výtvarného)	1	2	3	4	5
h) Chodí do sportovního klubu	1	2	3	4	5
i) Chodí na rehabilitaci	1	2	3	4	5
j) Chodí na logopedii	1	2	3	4	5
k) Navštěvuje své prarodiče	1	2	3	4	5
l) Hraje počítačové hry	1	2	3	4	5
m) Pomáhá doma	1	2	3	4	5
n) Navštěvuje své kamarády u nich doma	1	2	3	4	5

Dotazník S2 – sedmileté dítě

S2-F1. *Jak často se Vaše dítě zabývá některou z následujících činností?*

Možné odpovědi:

1 – skoro každý den

2 – 2 až 5krát týdně

3 – 1krát týdně

4 – 1krát měsíčně

5 – vůbec ne

a) Chodí plavat	1	2	3	4	5
b) Hraje na nějaký hudební nástroj	1	2	3	4	5
c) Chodí do skauta	1	2	3	4	5
d) Chodí do náboženství	1	2	3	4	5
e) Chodí do kroužků nebo klubů s pohybovou aktivitou (judo, tanec, sporty)	1	2	3	4	5

Prosím, popište:

f) Chodí do speciální třídy kvůli potížím v učení	1	2	3	4	5

Prosím, popište:

g) Učí se cizí jazyk	1	2	3	4	5

Prosím, popište:

h) Chodí do pěveckého kroužku	1	2	3	4	5
i) Chodí do jiného kroužku	1	2	3	4	5

Prosím, popište:

j) Chodí na rehabilitaci, fyzioterapii	1	2	3	4	5
k) Chodí k prarodičům	1	2	3	4	5
l) Hraje počítačové hry	1	2	3	4	5
m) pomáhá v domácnosti	1	2	3	4	5

S2-F2. Jak často dělá s dítětem matka nebo jiná dospělá žena toto?

Možné odpovědi:

1 – skoro každý den

2 – 2 až 5krát týdně

3 – 1krát týdně

4 – 1krát měsíčně

5 – nikdy

a) Koupe je nebo sprchuje	1	2	3	4	5
b) Různé rukodělné práce	1	2	3	4	5
c) Zpívá mu	1	2	3	4	5
d) Čte mu	1	2	3	4	5
e) Hraje si s ním s hračkami	1	2	3	4	5
f) Mazlí se s ním	1	2	3	4	5
g) Hraje s ním aktivní hry (zápasení, na schovávanou, míčové hry)	1	2	3	4	5
h) Bere je na hřiště nebo do parku	1	2	3	4	5
i) Ukládá je do postele	1	2	3	4	5
j) Chodí s ním plavat nebo cvičit	1	2	3	4	5
k) Kreslí nebo maluje s ním	1	2	3	4	5
l) Připravuje pro ně jídlo	1	2	3	4	5
m) Vodí je do kroužku	1	2	3	4	5
n) Bere je na ryby	1	2	3	4	5
o) Chodí spolu na sportovní utkání	1	2	3	4	5
p) Dělá s ním úkoly	1	2	3	4	5
q) Povídá si s ním	1	2	3	4	5
r) Pomáhá chystat věci do školy	1	2	3	4	5
s) Jiné činnosti	1	2	3	4	5

1 ano

2 ne

Pokud ano, napište co a jak často:

.....	1	2	3	4	5
.....	1	2	3	4	5
.....	1	2	3	4	5
.....	1	2	3	4	5

S2-F4. Jak často se na následujících aktivitách s dítětem podílí nějaký dospělý muž?

Možné odpovědi:

1 – skoro každý den

2 – 2 až 5krát týdně

3 – 1krát týdně

4 – 1krát měsíčně

5 – nikdy

a) Koupe je nebo sprchuje	1	2	3	4	5
b) Různé rukodělné práce	1	2	3	4	5
c) Zpívá mu	1	2	3	4	5
d) Čte mu	1	2	3	4	5
e) Hraje si s ním s hračkami	1	2	3	4	5
f) Mazlí se s ním	1	2	3	4	5
g) Hraje s ním aktivní hry (zápasení, na schovávanou, míčové hry)	1	2	3	4	5
h) Bere je na hřiště nebo do parku	1	2	3	4	5
i) Ukládá je do postele	1	2	3	4	5
j) Chodí s ním plavat nebo cvičit	1	2	3	4	5
k) Kreslí nebo maluje s ním	1	2	3	4	5
l) Připravuje pro ně jídlo	1	2	3	4	5
m) Vodí je do kroužku	1	2	3	4	5
n) Bere je na ryby	1	2	3	4	5
o) Chodí spolu na sportovní utkání	1	2	3	4	5
p) Dělá s ním úkoly	1	2	3	4	5
q) Povídá si s ním	1	2	3	4	5
r) Pomáhá chystat věci do školy	1	2	3	4	5
s) Jiné činnosti	1	2	3	4	5

1 ano

2 ne

Pokud ano, napište co a jak často:

.....	1	2	3	4	5
.....	1	2	3	4	5
.....	1	2	3	4	5
.....	1	2	3	4	5

Příloha č. 2 – Podíl věkových skupin rodiček

Rok	Podíl věkových skupin rodiček v %				
	- 19 let	20 – 24 let	25 – 29 let	30 – 34 let	35 a více let
2006	3,7	15,2	39,6	32,2	9,7
2007	3,1	14,2	36,8	35,0	10,9
2009	3,0	13,5	32,3	37,4	13,8
2011	2,9	12,9	30,3	36,9	17,0

Zdroj: Rodička a novorozenec 2011 [online]. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2011 [cit. 3-4-2013]. ISSN 1213-2683.

Dostupné z: <http://www.uzis.cz/katalog/zdravotnicka-statistika/rodicka-novorozenec>

Příloha č. 3 – Pohyb obyvatelstva v ČR (absolutní údaje) s porovnáním v letech 2012 a 2013

	Sňatky	Rozvody	Živě narození	Potraty		Zemřelí		
				celkem	UPT	celkem	Do 1 roku	Do 28 dnů
2011	37 635	20 537	83 296	29 103	18 145	78 406	224	141
2012	45 206	26 402	108 576	37 733	23 023	108 189	285	175

Zdroj: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v roce 2011 a 2012 [online]. Český statistický úřad. 2013. [cit. 7-4-2013]. Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/2B002E075F/\\$File/400112q441.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/2B002E075F/$File/400112q441.pdf)

Příloha č. 4 – Tabulky k Hypotéze č. 1

H1. P1.1. Vzdělání matky

	Frekvence	Procenta (%)
Zákl. škola + odb. učiliště	1332	34,9
Střední škola s maturitou	1706	44,6
Vysoká škola	784	20,5
Celkem	3822	100,0

Zdroj: studie ELSPAC

H1.P1.2. Vzdělání otce

	Frekvence	Procenta (%)
Zákl. škola + odb. učiliště	1538	40,3
Střední škola s maturitou	1168	30,6
Vysoká škola	1106	29,0
Celkem	3812	100,0

Zdroj: studie ELSPAC

H1.F2.D17. Přibližně jak často provádí Vaše dítě tyto činnosti?

Odpověď: c) Hraje na nějaký hudební nástroj

	Frekvence	procenta (%)
1 – skoro každý den	20	0,7
2 – 2 až 5krát týdně	92	3,1
3 – 1krát týdně	224	7,5
4 – 1krát měsíčně	237	7,9
5 – vůbec ne	2417	80,8
Celkem	2990	100,0

Příloha č. 5 - Specifikace výsledků Hypotézy č. 1

Matky dělené podle vzdělání versus aktivity pětiletého dítěte

- Pro *hru na nějaký hudební nástroj* zamítáme hypotézu při $p < 0,024$.

Děti matek se základním vzděláním 1,09krát častěji nehrají na žádný hudební nástroj oproti dětem matek s VŠ vzděláním (RR = 1,09) a děti matek se základním vzděláním 1,06krát častěji nehrají na žádný hudební nástroj oproti dětem matek se SŠ vzděláním (RR = 1,06).

- Pokud se týká *návštěv prarodičů* platí, že hypotézu zamítáme při $p < 0,000$, čili vzdělání matky má vliv a to ten, že děti matek se základním vzděláním 2,70krát častěji vůbec nenavštěvují prarodiče oproti dětem matek s VŠ (RR= 2,70) a dále platí, že děti matek se základním vzděláním 2,08krát častěji vůbec nenavštěvují prarodiče oproti dětem matek SŠ (RR= 2,08).

- U *hraní počítačových her* platí, že hypotézu zamítáme při $p < 0,010$. Vzdělání matky má tento vliv: děti matek se základním vzděláním 1,14krát častěji vůbec nehrají PC hry oproti dětem matek s VŠ (RR= 1,14) a dále platí, že děti matek se základním vzděláním 1,08krát častěji vůbec nehrají PC hry oproti dětem matek se SŠ (RR= 1,08).

- Hypotézu zamítáme také u *návštěv kamarádů*, kde platí při $p < 0,000$, že: děti matek se základním vzděláním 1,19krát častěji vůbec nenavštěvují kamarády oproti dětem matek se SŠ (RR = 1,19)

Otcové dělení podle vzdělání versus aktivity pětiletého dítěte:

- Pro *hru na nějaký hudební nástroj* zamítáme hypotézu při $p < 0,010$.

Děti otců se základním vzděláním 1,09krát častěji nehrají na žádný hudební nástroj oproti dětem otců s VŠ vzděláním (RR = 1,09) a děti otců se základním vzděláním

1,05krát častěji nehrají na žádný hudební nástroj oproti dětem otců se SŠ vzděláním (RR = 1,05).

➤ Pokud se týká *návštěv prarodičů* platí, že hypotézu zamítáme při $p < 0,010$, čili vzdělání otce má vliv a to ten, že děti otců se základním vzděláním 2,14krát častěji vůbec nenavštěvují prarodiče oproti dětem matek s VŠ (RR= 2,14) a dále platí, že děti otců se základním vzděláním 1,50krát častěji vůbec nenavštěvují prarodiče oproti dětem matek SŠ (RR= 1,50).

➤ U *hraní počítačových her* platí, že hypotézu zamítáme při $p < 0,002$. Vzdělání otce má tento vliv: děti otců se základním vzděláním 1,16krát častěji vůbec nehrají PC hry oproti dětem otců s VŠ (RR= 1,16) a dále platí, že děti otců se základním vzděláním 1,04krát častěji vůbec nehrají PC hry oproti dětem otců se SŠ (RR= 1,04). Zde je významnost hraniční.

Matky dělené podle vzdělání versus aktivity sedmiletého dítěte

➤ U *chození plavat* zamítáme hypotézu při $p < 0,001$ s tím, že děti matek se základním vzděláním opět 1,30krát častěji vůbec nechodí plavat oproti dětem matek VŠ (RR = 1,30) a děti matek se základním vzděláním 1,19krát častěji vůbec nechodí plavat oproti dětem matek SŠ (RR = 1,19).

➤ U *hry na hudební nástroj* zamítáme hypotézu při $p < 0,000$ s tím, že děti matek se základním vzděláním opět 1,38krát častěji vůbec nehrají na hudební nástroj oproti dětem matek VŠ (RR = 1,38) a děti matek se základním vzděláním 1,14krát častěji vůbec nehrají na hudební nástroj oproti dětem matek SŠ (RR = 1,14).

➤ Nově se zde objevuje otázka *pomoci v domácnosti*. Zamítáme hypotézu při $p < 0,020$ s tím, že děti matek se základním vzděláním opět 2,39krát častěji vůbec nepomáhají v domácnosti oproti dětem matek VŠ (RR = 2,39) a děti matek se

základním vzděláním 1,49krát častěji vůbec nepomáhají v domácnosti oproti dětem matek SŠ (RR = 1,49).

Otcové dělení podle vzdělání versus aktivity sedmiletého dítěte

U sedmiletých dětí se ukazuje, že vliv vzdělání otce slábne a projevil se pouze u hry na hudební nástroj. Hypotézu zamítáme při $p < 0,000$ s tím, že děti otců se základním vzděláním opět 1,31krát častěji vůbec nehrají na hudební nástroj oproti dětem matek VŠ (RR = 1,31) a děti matek se základním vzděláním 1,08krát častěji vůbec nehrají na hudební nástroj oproti dětem matek SŠ (RR = 1,08).